

Vastuu ja tietämättömyys

Gideon Rosenin vastuuskeptinen argumentti

Lauri Kyttälä
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos
Filosofia
Helmikuu 2025

*Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.*

TURUN YLIOPISTO
Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

KYTTÄLÄ, LAURI: Vastuu ja tietämättömyys: Gideon Rosenin vastuuskeptinen argumentti

Pro gradu -tutkielma, 38 s.
Filosofia
Helmikuu 2025

Tässä tutkielmassa käsittelen kysymystä moraalisen vastuun ja tietämättömyyden suhteesta. Tarkemmin käsittelyni rajautuu kysymykseen siitä, milloin tietämätön toimija on syyllinen omaan tietämättömyyteensä ja sen vuoksi myös vastuussa tietämättömyyttään tekemistään vääristä teoista.

Tutkielman lähtökohtana on Gideon Rosenin esittämä vastuuskeptisismi ja hänen käsityksensä syyllisestä tietämättömyydestä. Rosenin mukaan tietämättömyys moraalista toimintaa koskevista tosiasioista, normeista tai normien velvoittavasta luonteesta lähtökohtaisesti vapauttaa toimijan vastuusta. Ainoana poikkeuksena tähän ovat akraattiset teot, joissa toimija tekee tiedostaen väärin vastoin parasta moraalista arviotaan. Mikäli tietämättömyys johtuu akraattisesta teosta, voi myös tietämätön toimija olla vastuunalainen.

Käyn läpi kaksi vastinetta Rosenin kannalle. Ensimmäinen perustuu ajatukseen episteemisistä paheista. Tämän kannan mukaan toimija on vastuussa tietämättään tekemästä vääryydestä, jos tietämättömyys johtuu hänen harjoittamastaan paheesta, joka saa hänet ylenkatsomaan moraalisen pohdiskelun merkitystä. Toinen vastine perustuu ajatukseen toiminnan riittävästä ja määräävästä perusteista. Tämä kanta perustuu näkemykseen, että toimija on syyllinen myös silloin, kun hänellä olisi riittävät muttei määräävät perusteet toimia oikein, mutta hän silti toimii väärin.

Vastineiden ongelmana on se, että ne eivät pysty osoittamaan, miten toimija voisi omaa järkeään hyväksikäyttäen välttyä tekemästä väärin. Ne vaativat, että välttääkseen väärän teon toimijan olisi joissain tapauksissa toimittava omasta näkökulmastaan epäjärkevästi tai sattumanvaraisesti. Tällainen toimijalle asetettu odotus ei ole mielekäs, sillä se ei jätä toimijalle aitoa mahdollisuutta toimia toisin.

Asiasanat: akrasia, episteeminen ehto, moraalinen vastuu, vastuuskeptisismi, syyllinen tietämättömyys, syyllisyys, tietämättömyys

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Rosenin akrasiaehto ja vastuuskeptisismi	3
2.1	Rosenin käsitys moraalisesta vastuusta.....	3
2.2	Tietämättömyys vastuusta vapauttavana syynä.....	5
2.3	Syyllisen tietämättömyyden mahdollisuus ja akrasiaehto.....	7
2.4	Rosenin skeptinen johtopäätös	8
3	Episteemiset paheet syyllisen tietämättömyyden lähteenä.....	10
3.1	Akrasian tunnistamisen mahdollisuus.....	11
3.2	Akrasiaehdon kiistäminen	12
3.3	Syyllinen tietämättömyys ja episteemiset paheet.....	14
4	Onko mielekästä odottaa, että vastustaisimme episteemisiä paheitamme?.....	17
4.1	Episteemisten paheiden ongelma	17
4.2	Toiminnan perusteiden internalismi ja eksternalismi.....	19
4.3	Miksi internalismi?.....	21
5	Riittävä peruste toimia toisin syyllisen tietämättömyyden ehtona.....	23
5.1	Toiminnan riittävät ja määräävät perusteet	23
5.2	Internalismin monta tulkintaa.....	26
6	Riittävätkö vain riittävät perusteet?.....	31
6.1	Vain riittävät perusteet eivät riitä	31
6.2	Internalismin tulkinnoista.....	33
7	Lopuksi.....	35
	Lähteet.....	38

1 Johdanto

Moraalisen vastuun on perinteisesti katsottu edellyttävän toimijalta kahden ehdon täyttymistä. Näistä ensimmäinen on kontrolliehto, joka ottaa kantaa siihen, onko toimija vapaa tai onko hänellä aito kyky vaikuttaa toimintaansa. Toinen ehto eli episteeminen ehto taas liittyy siihen, onko toimija tietoinen omista teoistaan eli tietääkö toimija tekevänsä väärin ja ymmärtääkö hän tekojensa seuraukset. Tässä tutkielmassa syvennytään moraalisen vastuun episteemisen ehdon alaisiin kysymyksiin.

Episteemisen ehdon täytyminen edellyttää lähtökohtaisesti sitä, että toimija on tietoinen niistä moraalisesti relevanteista seikoista, jotka hänen toimintaansa liittyvät. Tästä seuraa, että tietämättömyyttään väärin tekevä toimija ei monissa tapauksissa ole moraalisisessa vastuussa teoistaan. Tietämättömyys ei kuitenkaan ole aina ja kaikkialla pätevä ”vapaudut vankilasta -kortti”, johon väärin tehnyt toimija voi vedota puolustukseksi. Joissain tapauksissa myös tietämätön toimija voi olla vastuussa teoistaan. Tästä seuraakin keskeinen kysymys, joka on myös tämän tutkielman lähtökohta: milloin tietämätön toimija on vastuussa teoistaan?

Yksinkertainen vastaus kysymykseen on, että tietämätön toimija on vastuussa teoistaan silloin, kun hän on itse omalla toiminnallaan tai toimimattomuudellaan aiheuttanut tietämättömyytensä. Tällöin toimijan tietämättömyys on niin sanottua syyllistä tietämättömyyttä (*culpable ignorance*). Kun siis toimija on syyllinen omaan tietämättömyyteensä, tietämättömyys ei enää riitäkään vapauttamaan häntä vastuusta. Episteeminen ehto ei täytyäkseen siis vaadi tietoisuutta toiminnan moraalisisesta merkityksestä, vaan tapauksissa, joissa tietämättömyys on syyllistä, myös tietämätön toimija voi täyttää episteemisen ehdon. Seuraa siis uusi kysymys: milloin toimija on syyllinen omaan tietämättömyyteensä eli mikä on syyllisen tietämättömyyden ehto?

Tutkielmassani käsittelen vastauksia tähän kysymykseen. Tarkasteluni lähtöpisteenä on Gideon Rosenin artikkelissaan ”Skepticism about Moral Responsibility” (2004), esittämä käsitys, jonka mukaan syyllinen tietämättömyys voi syntyä vain ja ainoastaan niin sanotussa akraattisessa teossa (*akratic act*) eli silloin, kun toimija tietoisesti tekee väärin ja laiminlyö velvollisuutensa ottaa asioista selvää. Rosen katsoo, että lopulta hänen käsityksensä syyllisestä tietämättömyydestä johtaa myös jonkinasteiseen vastuuskeptisismiin. Kyseinen Rosenin artikkeli on valikoitunut tutkielmani lähtökohdaksi, sillä se on synnyttänyt merkittävän määrän keskustelua koskien syyllistä tietämättömyyttä.

Rosenin artikkelin herättämä keskustelu on liian laaja käytäväksi läpi kokonaisuudessaan tämän tutkielman puitteissa, joten keskityn keskustelun yhteen haaraan. Käyn läpi kaksi Rosenille esitettyä vastinetta. Näiden vastineiden keskeisenä tavoitteena on osoittaa, että akraattinen toiminta ei ole välttämätöntä syyllisen tietämättömyyden syntymiseksi. Näin ollen moraalinen vastuu olisi yleisempää kuin mitä Rosen väittää. Näistä vasta-argumenteista ensimmäinen on William J. FitzPatrickin artikkelissaan ”Moral Responsibility and Normative Ignorance: Answering a New Skeptical Challenge” (2008) esittämä vastine, jossa hän käy läpi episteemisiin paheisiin perustuvan käsityksen syyllisestä tietämättömyydestä. Toinen on Philip Robichaudin artikkelissaan ”On Culpable Ignorance and Akrasia” (2014) esittelemä vastine, joka perustuu näkemykseen, että Rosenin edustaman kannan kriteerit toimijan kapasiteetille toimia toisin ovat liian tiukat. Rosenin kantaa keskustelussa puolustaa ja kehittää eteenpäin Neil Levy, jonka artikkelit ”Culpable Ignorance and Moral Responsibility: A Reply to FitzPatrick” (2009) sekä ”Culpable Ignorance: A Reply to Robichaud” (2016) ovat suoria vastineita yllä mainituille näkemyksille.

Vaikka Rosen esittelee artikkelissaan syyllisen tietämättömyyden ehtonsa lisäksi myös vastuuskeptisisminsä, ei tässä tutkielmassa skeptisismiä käsitellä kuin lyhyesti FitzPatrickin vastineessa. Keskustelun keskiössä on siis se, miten meidän tulisi käsittää syyllinen tietämättömyys. Rosenin ja Levyn kanta syyllisestä tietämättömyydestä jo itsessään kaventaa moraalisen vastuun alaa jopa niin kapeaksi, että se sulkee ulos tapauksia, joita intuitiivisesti pidämme moraalisen vastuun alaisina. Tästä lähtökohdasta ovat syntyneet myös FitzPatrickin ja Robichaudin vastineet.

Moninaista moraalisen vastuun käsitettä ei sinänsä käsitellä tutkielmassani syvällisemmin. Moraalinen vastuu ymmärretään sellaisena kuin Rosen sen argumenttinsa yhteydessä esittää ja muut keskustelijat ainakin näennäisesti sitoutuvat tähän käsitykseen. Moraalinen vastuu eroaa muunlaisesta vastuusta pohjimmiltaan siten, että se liittyy tekojen moraaliseen ulottuvuuteen eli siihen toimimmeko moraalisesti oikein vai väärin. Jos toimija on vastuussa moraalisesti oikeista teoistaan, voi häntä tai hänen toimintaansa pitää kiitettävänä tai kehuttavana (*praiseworthy*). Vastuu moraalisesti vääristä teoista puolestaan ilmenee paheksuttavuutena tai moitittavuutena (*blameworthiness*). Syyllisyys (*culpability*) puolestaan tarkoittaa, että toimija on suoraan tai välillisesti omalla toiminnallaan aiheuttanut jotakin moraalista väärää. Tässä tutkielmassa moraalisen vastuun oletetaan pohjautuvan toimijan syyllisyyteen. Toimijan pitäminen vastuussa vääryydestä edellyttää siis toimijan aiheuttaneen vääryyden eli tehneen jotakin, joka

on lopulta johtanut tähän vääryyteen. Tämän tutkielman puitteissa kysymys siitä, milloin tietämättömyys on syyllistä, on siis pitkälti kysymys siitä, milloin toimija on itse aiheuttanut oman tietämättömyytensä.

Tutkielmani etenee siten, että luvussa 2 esittelen ensin Rosenin käsityksen moraalisesta vastuusta, syyllisestä tietämättömyydestä ja sen vastuuskeptisistä implikaatioista. Tämän jälkeen etenen keskustelussa vastine vastineelta. Luvussa 3 käyn näistä ensimmäisenä läpi FitzPatrickin episteemisiin paheisiin perustuvan vastineen Rosenille. Luvussa 4 siirryn Levyn FitzPatrickille esittämään vastineeseen, jossa Levy puolustaa Rosenin kantaa. Luvussa 5 tarkastelen Robichaudin vastinetta Rosenin ja Levyn kannalle. Luvussa 6 käyn läpi Levyn vastineen Robichaudille. Lopulta luvussa 7 palaan tarkastelemaan sitä, ovatko esitetyt käsitykset syyllisestä tietämättömyydestä perusteltuja.

2 Rosenin akrasiaehto ja vastuuskeptisismi

2.1 Rosenin käsitys moraalisesta vastuusta

Rosenin mukaan moraalinen vastuu on pohjimmiltaan sitä, että henkilön väärästä toiminnasta voi seurata hänelle itselleen oikeutettuja moraalisia sanktioita. Moraaliset sanktiot voivat olla ulkoisia, kuten aiheutettujen vahinkojen korvaaminen tai muiden paheksunta, tai sisäisiä, kuten huono omatunto. Tämä käsitys moraalisesta vastuusta on kuitenkin vielä hyvin laava ja käsitettä tarkentaakseen Rosen esittää esimerkin koiranomistajasta. Kuvitellaan, että koira on päässyt karkuun aitauksesta ja purrut ohikulkijaa jalkaan. Omistaja on ollut valveutunut ja aitaus on ollut hyvin rakennettu sekä lukittu, mutta koira on jostain odottamattomasta syystä päässyt karkuun. Tässä tilanteessa voidaan todeta, että omistajalla on vastuu koirastaan ja hänen tulee kärsiä sanktiot, kuten maksaa lääkärikulut ja vahingonkorvaukset loukkaantuneelle ohikulkijalle. (Rosen 2004, 296.)

Siitä huolimatta, että voimme jossain mielessä pitää koiranomistajaa vastuullisena koiransa aiheuttamasta loukkaantumisesta, emme kuitenkaan välttämättä voi paheksua häntä ohikulkijan loukkaamisesta, sillä hän oli toiminut huolellisesti ja koiran karkaaminen oli vain huonoa onnea. Emme myöskään odota, että omistaja kokisi syyllisyyttä tai huonoa omaatuntoa tapahtumasta, jolle hän ei lopulta voinut mitään. Näin ollen tiettyjen sanktioiden (moraalinen paheksunta ja syyllisyyden tunne) valossa omistaja ei ole moraalisen vastuun alainen. Voidaan sanoa,

että omistajaa ei tule pitää syyllisenä tai hänen tekoaan paheksuttavana. Tässä mielessä moraalinen vastuu rinnastuu syyllisyyteen. (Rosen 2004, 296.)

Rosen jaottelee siis moraalisen vastuun yhtäältä nimelliseen vastuuseen, joka liittyy vastuussa olevan henkilön asemaan suhteessa tapahtuneeseen vääryyteen, sekä toisaalta vastuuseen syyllisyytenä, joka liittyy henkilön tekoihin ja niistä seuranneeseen vääryyteen. Rosenin vastuuskeptinen argumentti koskee nimenomaan moraalista vastuuta syyllisyytenä, jolle hän antaa seuraavan määritelmän: ”Kun sanotaan, että X on syyllinen tekoon A, sanotaan, että X:ää saa oikeutetusti syyttää A:n tekemisestä” (Rosen 2004, 296).

Rosenin argumentin kannalta on tärkeää ymmärtää myös se, miten vastuu ja vastuunalaisuus ketjuttuvat toimijoiden teoissa ja päätöksissä. Tätä vastuun ketjumaista piirrettä Rosen esittelee Jekyll-esimerkin kautta. Kuvitellaan, että Jekyll raivopäissään tuhoaa pesäpallomailalla posliinikaupan tuotteineen. Jos Jekyll on täysin tietoinen tekonsa paheksuttavuudesta ja täydessä kontrollissa itsestään tuhotessaan posliinikaupan, voidaan sanoa, että vastuu syntyy, kun hän rupeaa tuhoamaan kauppaa. Vastuun alkuperä on siis juuri tässä kyseisessä teossa ja päätöksessä tehdä se. Kun syyllisyys ja vastuu syntyvät tällä tavoin niin sanotusti itse teossa, on kyseessä alkuperäinen vastuu (*original responsibility*). On kuitenkin mahdollista, että Jekyll oli nauttinut ennen raivokohtaustaan ainetta, josta tämä kohta on välttämättä aiheutunut. Tästä seuraa, että alkuperäinen vastuu ei enää ole siinä varsinaisessa teossa, josta häntä ensisijaisesti syytetään, vaan vastuu Jekyllin tekoon on johdettavissa jostain toisesta, aiemmasta teosta. Tällöin vastuu on johdettua vastuuta (*derivative responsibility*). Tämä toinen teko voi olla Jekyllin itsensä tekemä. Jekyll on voinut esimerkiksi haluta tuntea, miltä tuntuu olla raivopäissään ja tuhota posliinikauppa ja siksi hän on ottanut raivoainetta. Toisaalta alkuperäinen vastuu voi liittyä tekoon, joka on jonkun muun tekemä. Esimerkiksi joku pahantahtoinen henkilö on voinut sujauttaa raivoainetta Jekyllin aamukahviin ja täten saada Jekyllin tuhoamaan posliinikaupan. Näin alkuperäinen vastuu on jossain muussa teossa kuin itse kaupan tuhoamisessa, ja tästä teosta voidaan johtaa, että Jekyll tai joku muu on vastuussa posliinikaupan hävityksestä. (Rosen 2004, 298–299.)

Rosenin määritelmän mukaan vastuu on johdettua vastuuta silloin, kun X on vastuussa teosta A vain siksi, että hän on vastuussa jostain aiemmasta tähän johtaneesta teosta tai omissiosta B. (Rosen 2004, 299). Tulkitsen tämän niin, että jokainen vastuunalainen teko joko tuottaa alkuperäisen vastuun tai jokaisen vastuunalaisen teon kausaalisessa menneisyydessä on alkuperäisen vastuun tuottanut teko, josta vastuu voidaan johtaa.

Tämän luvun ja Rosenin käsityksen moraalisesta vastuusta syyllisyytenä tiivistän seuraavaan premissiin:

1. Jotta X:ää voi oikeutetusti pitää syyllisenä A:han on hänen oltava syyllinen A:han (alkuperäinen vastuu) tai B:hen, josta seuraa A (johdettu vastuu).

2.2 Tietämättömyys vastuusta vapauttavana syynä

Vastuun ketjuttumiseen liittyy kiinteästi käsitys siitä, että jotkin syyt tai perusteet voivat joskus katkaista vastuun ketjun ja vapauttaa toimijan vastuusta tekoihinsa. Esimerkiksi Jekyllin tapauksessa se, että joku olisi laittanut raivoainetta hänen aamukahviinsa olisi ollut hyvä syy sanoa, että Jekyll ei ollut vastuussa posliinikaupan hävittämisestä. Yleisesti voidaan puhua vastuusta vapauttavista syistä (*excuses*).

Arkikäsitys vastuusta huomaa jotkin vapauttavat syyt paremmin kuin toiset. Esimerkiksi ikä, sairaudet tai toisen henkilön aiheuttama pakko ymmärretään hyvin vastuusta vapauttavina syinä. Jos esimerkiksi neurologisesta sairaudesta kärsivä henkilö kiroilee kovaan ääneen hienossa tilaisuudessa, emme pidä häntä vastuullisena tekoonsa, vaikka tunnistammekin että käytös ei ole yleisesti normien mukaista. Yhtä lailla, kun lapsi tönäisee leikkiessään äidin kättä niin, että kuuma kahvi kaatuu äidin syliin ja polttaa häntä, emme pidä lasta täydessä vastuussa teostaan, sillä lapsi ei vielä täysin osaa säädellä käyttäytymistään ja varoa kuumaa kahvia.

Usein ajatellaan, että tietämättömyys voi vapauttaa vastuusta ja on joitain tapauksia, joissa tietämättömyyden vastuusta vapauttava rooli on selvä. Tällainen tapaus voisi syntyä esimerkiksi opiskelijaruokalassa. Kuvitellaan, että opiskelija O tarjoaa opiskelijatoverilleen T leipää. Leipä kuitenkin sisältää vähäisen määrän pähkinää ja T on kuolettavan allerginen pähkinälle. Niinpä, kun T haukkaa leipää hän saa vakavan allergisen kohtauksen ja kuolee. Tässä tilanteessa ei tunnu luontevalta pitää O:ta vastuussa T:n kuolemasta. Ensiksi O ei tiennyt, että leipä sisälsi jäämiä pähkinöistä, ja toiseksi O ei tiennyt myöskään ystävänsä vakavasta allergiasta. Voidaan ainakin sanoa, että kyseessä ei ole alkuperäinen vastuu, sillä O:n mahdollinen vastuu T:n kuolemasta, jos häntä ylipäänsä voi pitää vastuullisena, ei synny leivän tarjoamisen hetkellä. On siis tutkittava, voitaisiinko vastuu johtaa, jostain aiemmasta teosta tai omissioista, jonka vuoksi O on tietämätön. Ehkäpä jos T olisi koko opiskeluajan muistuttanut vakavasta allergiastaan ystäviään ja tästä huolimatta O olisi jättänyt tarkistamatta leivän sopivuuden T:lle ja näin laiskaa tietämättömyyttään leivän pähkinäjäämien suhteen aiheuttanut ystävänsä kuoleman, voisi O:ta pitää vastuullisena.

Jotta tietämättömyyttä voidaan pitää vastuusta vapauttavana, on siis seurattava sitä vastuun ja tekojen ketjua, joka johtaa tietämättömyydestä tehtyyn tekoon. Rosenin mukaan voidaan sanoa tiivistetysti, että jos X tekee teon A tietämättömyydestä, hän on syyllinen vain, jos hän on itse syyllinen omaan tietämättömyyteensä. Tästä seuraa myös se, että tietämätön teko ei voi milloinkaan tuottaa alkuperäistä vastuuta. (Rosen 2004, 300.)

Rosenin mukaan vastuusta vapauttava tietämättömyys voi olla tietämättömyyttä faktoista, normeista tai normien tärkeydestä toiminnan perusteina (Rosen 2004, 305). Opiskelijaruokalan tapauksessa O:n tietämättömyys on lajiltaan faktuaalista eli tietämättömyyttä tosiasioista. O ei tiedä kahta tosiasiaa eli sitä, että leivässä on pähkinää ja että hänen ystävänsä on vakavasti allerginen pähkinöille. Tässä tapauksessa tietämättömyys liittyy faktoihin, jotka koskevat tekohetkeä, mutta myös tietämättömyys tekoa tulevaisuudessa seuraavista tosiasiallisista seurauksista voi vapauttaa vastuusta.

Tietämättömyyden toinen laji eli normatiivinen tietämättömyys on tietämättömyyttä siitä, mikä on oikein tai hyvää. Esimerkkinä tällaisesta tietämättömyydestä Rosen esittää tapauksen kapitalistista. Kapitalisti päättää taloudellisen edun nimissä ulkoistaa kirjanpidon, vaikka tietää, että tämä aiheuttaa ongelmia isolle joukolle työttömäksi joutuvia ihmisiä. Kapitalisti on tietoinen päätökseensä liittyvistä faktoista ja seurauksista, mutta kasvatuksensa takia hän uskoo, että yrityksen korkea tuotto on ihmisten toimeentuloa ja hyvinvointia tärkeämpää. Kapitalisti uskoo siis toimivansa oikein, sillä hän on tietämätön siitä, mikä on oikeasti hyvää. (Rosen 2004, 305.)

Kolmas vastuusta vapauttava tietämättömyyden laji, jonka Rosen esittää, on tietämättömyys normien merkityksestä tai arvosta päätöksen teossa. Tällainen tietämättömyys on siis toimijan kyvyttömyyttä ymmärtää moraalisten arvioiden todellinen merkitys. Käytännössä toimijalla voi olla käytössään tarvittavat faktat ja hän tietää mikä on oikein ja hyvää, mutta jostain syystä hän ei osaa arvioida moraalisen vääryyden kustannuksia ja ei-moraalisen toiminnan hyötyjä suhteessa toisiinsa. (Rosen 2004, 306.) Toimija voi siis ikään kuin olla tietämätön siitä, mikä on moraalin tärkeys suhteessa muihin tekoja motivoiviin asioihin. Esimerkiksi toimija voi tietää, että valehtelu on väärin, mutta valehtelemalla hän voisi saavuttaa itselleen nautintoa. Hän kuitenkin valehtelee, koska ajattelee, että nautinto on tärkeämpi peruste toiminnalle kuin moraalisin normin seuraaminen. Toimija tietää rikkovansa normia, mutta ei tiedä tekevänsä kokonaiskuvassa väärin. Hän ei näet ymmärrä moraalisten normien velvoittavaa luonnetta.

Rosenin käsityksen tietämättömyydestä vastuusta vapauttavana syynä tiivistän seuraavasti:

2. Tietämättömyys vapauttaa vastuusta, jos X ei itse ole syyllinen omaan tietämättömyytensä.
3. Syyllisen tietämättömyyden alkuperä ei voi olla teossa, joka tehdään tietämättömyydestä.

2.3 Syyllisen tietämättömyyden mahdollisuus ja akrasiaehto

Tietämättömyyden hyväksyminen vastuusta vapauttavaksi syyksi johtaa regressioon. Jos väärä teko on tehty tietämättömyydestä, joudumme seuraamaan tekojen ketjua niin kauan, että löydämme teon, jossa emme enää voi vedota tietämättömyyteen tai johonkin muuhun vastuusta vapauttavaan syyhyn. Ihminen kuitenkin on erehtyväinen olento ja tuntuu, että tekoihimme sisältyisi lähes aina jonkinlaista tietämättömyyttä tai ainakin epävarmuutta. Millaiset teot siis voisivat katkaista tietämättömyydestä tehtyjen tekojen muodostaman ketjun?

Rosen ehdottaa, että syyllisyys omaan tietämättömyyteen voisi seurata toimijan välinpitämättömyydestä hänelle kuuluvia episteemisiä velvollisuuksia (*procedural epistemic obligations*) kohtaan. Nämä episteemiset velvollisuudet ovat sellaisia toimenpiteitä, joita toimijan voi odottaa suorittavan saavuttaakseen tietyn tietämisen tason, jota hän toimissaan tarvitsee. Niissä ei siis ole suoraan kyse siitä, mitä toimija tietää, vaan siitä, mitä toimija tekee. Rosen valottaa episteemisiä velvollisuuksia esimerkiksi kirurgista, joka määrää potilaalleen verensiirron B-ryhmän verellä, vaikka potilaan veriryhmä on A. Kirurgi ei suoraan voi vedota, että hän ei tiennyt potilaan veriryhmää, sillä hänellä on tietty asemaansa liittyvä velvollisuus tietää veriryhmä tai tehdä tarvittavat toimenpiteet veriryhmän selvittämiseksi. Näin ollen vaikuttaa siltä, että kirurgi olisi vastuussa virheestään. Ei kuitenkaan voida sanoa, että kirurgi olisi varmasti syyllinen virheelliseen verensiirtoon. Voi näet olla, että hänellä on hyvä syy siihen, miksi hän ei ole tehnyt tarvittavia toimenpiteitä veriryhmän varmistamiseksi. Ehkäpä häntä vastaan on salaliitto, joka on pimittänyt häneltä tiedon siitä, miten hoitotilanteessa tulee toimia, tai ehkä hän on saanut hoitotilanteessa hetkellisen aivohalvauksen, eikä tämän vuoksi ole pystynyt toimimaan tarkoituksenmukaisesti. (Rosen 2004, 303–304.) Pelkkä episteemisten velvollisuuksien laiminlyönti ei siis tuota syyllisyyttä, sillä niiden laiminlyöntiin voi olla jokin vastuusta vapauttava syy.

Rosenin mukaan on kuitenkin olemassa tekoja, joissa tietämättömyys ei vapauta toimijaa syyllisyydestä, sillä näihin tekoihin ei sisälly tietämättömyyttä. Näitä tekoja Rosen kutsuu akraattisiksi teoiksi. Akraattisessa teossa toimija tietää tekonsa tosialliset seuraukset. Hän tietää myös, että teko rikkoo jotakin moraalista periaatetta tai arvoja. Lisäksi hän myös ymmärtää, että hänen

ei tulisi tehdä väärää tekoa, vaikka siitä seuraisi jotain muuta hyvää kuin moraalista hyvää. Kaikesta tietämyksestään ja ymmärryksestään huolimatta toimija tekee teon ja hän tekee sen täysin tietoisena siitä, että hänen ei tulisi sitä tehdä. Rosen katsoo, että jokaisen todella syyllisen teon on joko itsessään oltava akraattinen tai seurausta akraattisesta teosta. (Rosen 2004, 307.)

Rosenin käsityksen mukaan kaiken syyllisen tietämättömyyden taustalla on siis oltava akraattinen teko, joka on johtanut tietämättömyyteen. Tätä Rosenin syylliselle tietämättömyydelle asettamaa vaatimusta kutsun akrasiaehdoksi. Esimerkin kirurgi on siis syyllinen omaan tietämättömyyteensä vain, jos hän täyttää akrasiavaatimuksen eli laiminlyö episteemisiä velvollisuuksiaan akraattisesti. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun kirurgi ei tiedä potilaan veriryhmää, hän tietää että hänellä olisi velvollisuus selvittää se ja hän tietää, että on kaikki seikat huomioon ottaen väärin jättää veriryhmä selvittämättä, mutta silti hän ei tarkista veriryhmää ja antaa potilaalle piittaamattomasti väärän ryhmän verta.

Tämän luvun ja vastuuta tuottavien tekojen mahdollisuuden tiivistän seuraavasti:

4. Syyllisen tietämättömyyden ja vastuun alkuperän on siis oltava akraattisessa teossa. (akrasiaehto)

2.4 Rosenin skeptinen johtopäätös

Tähän mennessä olen selittänyt Rosenin käsityksen siitä, mitä vaaditaan, jotta vastuun episteminen ehto voi mahdollisesti täytyä. Sen täyttymiseksi vastuun alkuperän tulee olla akraattisessa teossa. Vain akrasian vuoksi väärin tehnyt toimija on Rosenin mukaan vastuussa teoistaan. Vaatimus vastuun alkuperästä akraattisessa teossa jo itsessään kaventaa niiden tekojen alaa, joita pidämme vastuuta tuottavana, mutta todellista skeptisismiä vastuuta kohtaan tämä vaatimus ei vielä perustele.

Skeptiseen johtopäätökseensä päästäkseen Rosen esittääkin vielä väitteen, että mielen läpinäkyvyyden vuoksi, emme milloinkaan voi sanoa omien tekojemme tai etenkin muiden tekojen olevan varmasti akraattisia (Rosen 2004, 308). Käytännössä emme voi olla täysin tietoisia siitä, mitä muut tietävät tai edes siitä, mitä itse tiedämme. Tämän vuoksi emme voi milloinkaan nimetä tiettyä tekoa varmasti akraattiseksi. Rosen kyllä katsoo, että jumala tai jonkinlainen ideaalinen superpsykologi voisi tietää kaiken mielestämme ja osoittaa tietyt teot akraattisiksi,

mutta tällä ei ole merkitystä siihen, miten meidän ihmisinä tulisi pitää toisia syyllisinä (Rosen 2004, 308).

Esimerkiksi aiemmin esitellyssä kirurgin tapauksessa kirurgi määrää tietämättömyyttään väärän veriryhmän verta potilaalle. Koska teko johtui tietämättömyydestä, eikä siis ollut akraattinen, on kirurgi syyllinen, vain jos hän on syyllinen omaan tietämättömyyteensä. Jos kirurgi tiesi olevansa hajamielinen ja häneltä jäi siksi veriryhmä tarkistamatta, olisi hänen pitänyt pyytää esimerkiksi kollegaa muistuttamaan häntä veriryhmän tarkistamisesta. Mutta edelleen kirurgi on syyllinen vain, jos hän on syyllinen siihen, että jätti pyytämättä muistutusta kollegaltaan. Ja koska vain akraattiset teot tuottavat syyllisyyden, on kirurgi siis syyllinen, vain jos hän tiesi, että hänen pitäisi pyytää kollegaansa muistuttamaan, mutta jätti sen silti tekemättä. Koska vastuuseen johtavien tekojen ketjut ovat monimutkaisia ja pitkiä, on ainakin ulkopuolisen mahdollista sanoa, onko teko tai jokin siihen johtaneista teoista akraattinen. (Rosen 2004, 308.)

Erityisen vaikeaa akraattisten tekojen tunnistamisesta tekee se, että toimija voi sortua moraaliseen heikkouteen ilman varsinaista akrasiaa. Aito akraattinen toimija tekee huolellisen moraalisen arvion, jonka jälkeen tietää, että hänen tulisi tehdä A, mutta hän toimii silti toisin ja tehdessään väärin hän tietää koko ajan tekevänsä väärin. Tavanomaiseen moraaliseen heikkouteen sortuva toimija taas osaa tehdä huolellisen moraalisen arvion ja tietää, että hänen tulisi tehdä A, mutta jokin sisäinen tai ulkoinen asia lopulta taivuttelee häntä ja saa hänet uskomaan, että hänen tulisivikin toimia vastoin alkuperäistä arviotaan. Moraalisesti väärät teot eivät siis useissa tilanteissa kerrokaan akrasiasta, vaan alttiudesta erilaisille päätöstyyppeille ulkoisille ja sisäisille tekijöille. (Rosen 2004, 309.)

Lisäksi aidon akrasian toteamista käytännön elämässä vaikeuttaa se, että päätöksentekoon harvoin sisältyy eksplisiittistä moraalista arviointia. Tällöin on mahdollista sanoa, onko toimija tosiaankin tietänyt ja ymmärtänyt, että hänen tulisi tehdä A eikä jotain muuta, vaikka välittömästi teon jälkeen toimija tietäisikin tehneensä väärin ja katuisi tekoansa. (Rosen 2004, 309.)

Akraattisen teon tunnistamisen mahdottomuudesta seuraa Rosenin mukaan, se että emme voi milloinkaan varmasti sanoa kenenkään olevan syyllinen väriin tekoihin ja tällöin meidän tulisi myös olla tuomitsematta ja paheksumatta muita ja itseämme. Olisi epämielikästä pitää ketään syyllisenä tekemiinsä väriin tekoihin, sillä vääryys on aina voinut seurata tietämättömyydestä. Tämän vuoksi meidän tulisi siis hyväksyä Rosenin vastuuskeptinen väite, että varmat myönteiset arvostelmat syyllisyydestä eivät ole ikinä oikeutettuja. (Rosen 2004, 308–309.)

Tiivistän Rosenin koko vastuuskeptisen argumentin seuraaviin viiteen kohtaan, joihin tulen viittaamaan seuraavissa luvuissa:

1. Jotta X:ää voi oikeutetusti pitää syyllisenä A:han on hänen oltava syyllinen A:han (alkuperäinen vastuu) tai B:hen, josta seuraa A (johdettu vastuu).
2. Tietämättömyys vapauttaa vastuusta, jos X ei itse ole syyllinen omaan tietämättömyy-
tensä.
3. Syyllisen tietämättömyyden alkuperä ei voi olla teossa, joka tehdään tietämättömyy-
destä.
4. Syyllisen tietämättömyyden ja vastuun alkuperän on siis oltava akraattisessa teossa. (ak-
rasiaehto)
5. Aitoja akraattisia tekoja on mahdoton tunnistaa.
6. Siis X:ää ei voida milloinkaan pitää oikeutetusti syyllisenä A:han.

3 Episteemiset paheet syyllisen tietämättömyyden läh- teenä

FitzPatrick esittää artikkelissaan ”Moral Responsibility and Normative Ignorance: Answering a New Skeptical Challenge” (2008) Rosenin skeptiselle argumentille kaksi vasta-argumenttia. Näistä ensimmäinen liittyy akraattisten tekojen tunnistamisen mahdollisuuteen. FitzPatrickin kanta on, toisin kuin Rosen väittää, että akraattisten tekojen tunnistaminen ei ole lainkaan mahdotonta tai ainakaan Rosen ei pysty osoittamaan sitä mahdottomaksi (FitzPatrick 2008, 590). Tämä osa vastinetta liittyy siis Rosenin argumentin kohtaan 5 ja kumoo Rosenin skeptisen johtopäätöksen.

Toinen osa FitzPatrickin vastineesta kohdistuu Rosenin argumentin kohtiin 3 ja 4. Ensiksi FitzPatrick kiistää akrasiaavaatimuksen pätevyyden. Sitten FitzPatrick muotoilee oman näkemyksensä, jonka mukaan tietämättömyys ei kaikissa tapauksissa vapauta toimijaa oikeutetuilta syytöksiltä, sillä tietämättömyys voi itsessään olla syyllistä, vaikka se ei perustuisikaan toimijan akrasiaan (FitzPatrick 2008, 590). FitzPatrick siis esittää oman episteemisten paheiden harjoittamiseen perustuvan ehtonsa syylliselle tietämättömyydelle. Tästä seuraa myös Rosenin vastuuskeptismin kumoutuminen.

3.1 Akrasian tunnistamisen mahdollisuus

FitzPatrickin mukaan Rosenin väite, että mielen läpinäkymättömyyden vuoksi emme voi erottaa aitoa akrasiaa esimerkiksi tavallisesta mielen heikkoudesta ja näin luotettavasti tunnistaa akraattisia tekoja, on liioiteltu. On tilanteita, joissa akrasia voidaan tunnistaa niin luotettavasti, että myös toimijan syyllisenä pitäminen on oikeutettua. (FitzPatrick 2008, 594.) Akraattisen teon tunnistaminen oman toimintamme kohdalla on mahdollista ja hyvinkin arkista. Esimerkiksi kun päätän tilata pikaruokaa ruokalähetin tuomana sen sijaan, että hakisin itse kaupasta salaattiaineksia, tiedän toimiessani hyvin, että en toimi siten kuin minulle olisi kaikki seikat huomioon ottaen parasta. Olen siis tekoni hetkellä täysin tietoinen, että liikkumattomuus ja epäterveellinen ruoka ovat pidemmän päälle haitallisia minulle ja että tämä haitta on todennäköisesti suurempi kuin laiskuuden ja nautiskelun tuottama välitön hyöty. Tunnistan siis oman tekoni akraattisuuden eli teen täysin tiedostaen teon, jota minun ei tulisi tehdä.

Yhtenä tunnistettavana merkinä akrasiaa FitzPatrick pitää syyllisyyden ja häpeän tunteita. Monesti nämä tunteet ilmenevät jo tekoa tehdessä eikä vasta sen jälkeen. Joskus huono omatunto kolkuttaa teon aikana jopa niin kovasti, että teosta saatu nautinto vähenee. FitzPatrick katsoo, että teon aikana tunnettua syyllisyyden tunnetta ja häpeää voidaankin pitää *prima facie* todisteena siitä, että tekoa ei tehty tietämättömänä teon vääryydestä. Jos toimija kokisi objektiivisesti väärän teon olevan oikein, ei hän myöskään kokisi syyllisyyttä tai häpeää ainakaan itse teon aikana. (FitzPatrick 2008, 595.)

Akraattisen teon tunnistaminen muuttuu monimutkaisemmaksi, kun akrasia ei ilmene itse teossa, vaan teko tehdään tietämättömyydestä, joka puolestaan on aiheutunut jostain akraattisesta teosta. Tällöin voidaan sanoa, että tietämättömyys johtuu aiemmasta laiminlyönnistä episteemisten velvollisuuksien (*epistemic duties*) suhteen. Episteemiset velvollisuudet voivat liittyä henkilön asemaan tai tiettyihin arkisiin toimintoihin. Esimerkiksi lääkäriellä on velvollisuus ottaa selvää potilaansa terveydentilasta ennen hoitopäätöstä ja autonkuljettajalla on velvollisuus tarkistaa ajovalojen toiminta ennen liikkeelle lähtöä.

Akrasian tunnistaminen, kun rikomme episteemisiä velvollisuuksiamme, ei ole FitzPatrickin mukaan sen mahdottomampaa kuin välittömästi teossa ilmentyneen akrasian tunnistaminen. Esimerkkinä FitzPatrick käyttää muunnelmaa Rosenin ajatuskokeesta lääkäristä, joka jättää tarkistamatta potilaan veriryhmän ja sen vuoksi määrää tälle annettavaksi väärän veriryhmän verta. Kuvitellaan, että kyseinen lääkäri on luonteeltaan hajamielinen ja tietää tästä

luonteenpiirteestään. Hajamielisyytensä vuoksi hänen tulisi olla erityisen tarkka ja varmistaa oikean tiedon saanti esimerkiksi siten, että pyytää kollegaansa hyväksymään verensiirron ennen sen suorittamista. Lääkäri ei kuitenkaan tätä tee, koska esimerkiksi häpeilee hajamielisyyttään tai ottaa tietoisesti riskin väärästä verensiirrosta. Tässä tapauksessa lääkärin akrasia eli tietoinen episteemisten velvollisuuksien täyttämättä jättäminen on ainakin hänelle itselleen osoitettavissa. (FitzPatrick 2008, 598.)

Akraattisten tekojen tunnistaminen vaikuttaa siis olevan hyvinkin mahdollista ainakin toimijalle itselleen. FitzPatrick katsoo, että tunnistaminen on mahdollista myös toisten tekojen kohdalla. Ensiksi ihmiset ovat usein rehellisiä ja tunnustavat tehneensä tekonsa tietäen niiden olleen vääriä. Toisinaan rehellisyys ja vastuun kantaminen ovat jopa houkuttelevampi vaihtoehto kuin tietämättömyyteen vetoaminen. Esimerkiksi tapauksessa, jossa aviomies jää vaimolleen kiinni uskottomuudesta, on aviomiehen kannattavaa olla rehellinen, sillä vetoaminen normatiiviseen tietämättömyyteen osoittaisi, että aviomies ei tiedä uskottomuuden olevan väärin, mikä mahdollisesti antaisi vielä huonomman kuvan aviomiehen arvoista kuin itse uskottomuuteen sortuminen. (FitzPatrick 2008, 596.)

Toiseksi usein tietämättömyys on niin epätodennäköinen vaihtoehto, että on järkevämpää uskoa teon olleen akraattinen kuin tietämättömyydestä tehty. Näin voi olla esimerkiksi hajamielisen lääkärin kohdalla. On uskottavampaa, että lääkäri on ottanut väärää verta antaessaan tietoisesti riskin tai jättänyt tarkistamatta veriryhmän kollegaltaan, kuin että hän ei tietäisi olevansa hajamielinen, eikä tietäisi keinoja kiertää hajamielisuuden aiheuttamaa tietämättömyyttä. Onhan jo lääkärin asemaan pääseminen vaatinut suuria tiedollisia ponnistuksia. (FitzPatrick 2008, 598.)

Akrasian tunnistaminen on siis mahdollista monissa tapauksissa. Se, että Rosen pystyy osoittamaan, että joissain tapauksissa akrasian tunnistaminen on mahdotonta, ei johda siihen, etteikö joissain tapauksissa akrasia olisi tunnistettavissa ja näin ollen myös näissä tapauksissa tekijän pitäminen syyllisenä on oikeutettua. Rosenin argumentin kohta 5 siis kumoutuu ja tämän myötä kumoutuu myös Rosenin vastuuskeptinen johtopäätös.

3.2 Akrasiaehdon kiistäminen

FitzPatrick katsoo, että Rosenin esittämä akrasiaehto on liian vaativa ja se sulkee ulos joukon tapauksia, joissa arkikäsitksemme mukaan toimija todella on vastuussa teoistaan. On siis tapauksia, joissa toimija ei sorru akrasiaan itse teossa tai siihen johtavassa tekojen ketjussa, mutta yleisesti pidämme häntä vastuullisena teostaan. Merkittävää on myös se, että jos hyväksymme

akrasia-ehdon näissä tapauksissa, ei ainoastaan ole mahdotonta pitää toimijaa oikeutetusti syyllisenä, vaan vastuuta teosta ei näytä syntyvän lainkaan. Akrasiaehto näyttää siis johtavan syvempään vastuuskeptisismiin kuin mitä Rosen väittää. (FitzPatrick 2008, 599.)

Esimerkkinä Rosenin akrasiaehdolle ongelmallisesta tapauksesta FitzPatrick esittää ajatuskokeen herra Potterista. Potter on häikäilemätön kapitalisti, jolla on väärä uskomuksia moraalista. Hän ei siis aina tiedä, mikä on oikein ja mikä väärin. Potterilla on tapana pitää muiden köyhyyttä lisääviä liiketoimia vain hyväksyttävän aggressiivisina, vaikka ne todellisuudessa olisivatkin käsittämättömän röyhkeitä. Väärien uskomustensa vuoksi Potter siis tekee pahoja asioita, vaikkei ymmärrä toimivansa väärin. Hän tekee harkittuja päätöksiä ja on tietoinen toimintansa seuraamuksista, mutta soveltaa käytäntöön väärä moraalisia periaatteita. (FitzPatrick 2008 599–600.)

Potterin liiketoiminnalliset päätökset ovat hänen omasta mielestään harkittuja ja moraalisesti sekä muilta osin parhaita mahdollisia. Potterin toiminta osoittaa kuitenkin tietämättömyyttä moraalisten tosiasioiden suhteen. Potter toimii siis normatiivisesta tietämättömyydestä. Rosenin vastuukäsityksen mukaan Potterin vastuu teoistaan riippuu siitä, onko Potter syyllinen omaan normatiiviseen tietämättömyyteensä. Ollakseen syyllinen Potterin on täytynyt tehdä täysin tiedostettu ja harkittu päätös jättää selvittämättä, mitkä ovat oikeita moraalisia periaatteita. Potterin on siis pitänyt tehdä akraattinen päätös luistaa hänelle kuuluvista moraaliala koskevista episteemisistä velvollisuuksista.

FitzPatrick katsoo, että tällaista akraattista päätöstä jättää selvittämättä moraalisia tosiasioita ei kuitenkaan välttämättä löydy Potterin röyhkeisiin päätöksiin johtavassa tekojen ja tapahtumien ketjussa. Kuvitellaan, että Potter ei ole oppinut lapsuudessaan asettumaan toisten asemaan ja muutenkin hänen moraalikasvatuksensa on ollut vajavaista. Häikäilemättömältä isältään hän on myös oppinut, että moraalinen tutkiskelu ja uusien näkökulmien oppiminen on jotain, mitä vain ”nyhveröt ja filosofit” harrastavat. (FitzPatrick 2008, 600.) Todellista akraattista episteemisten velvollisuuksien suorittamatta jättämistä ei siis missään vaiheessa Potterin elämänkaarta tapahdu, vaan Potter vaikuttaa koko elämänsä olleen enemmän tai vähemmän normatiivisesti tietämätön.

Koska Potterin tietämättömyys ei johdu akraattisesta toiminnasta, Rosenin akrasia vaatimuksen mukaan näyttääkin siltä, että Potter ei aidosti ole vastuussa tai syyllinen omaan häikäilemättömään toimintaansa. Akrasiaehto, sellaisena kuin Rosen sen esittää, ei siis johdakaan ainoastaan

skeptisismiin oikeutettujen syyllisyysolettamusten suhteen, vaan se johtaa joissain tapauksissa varsinaiseen vastuun olemassaoloa koskevaan skeptisismiin. Potter on kuitenkin tyypillinen tapaus vaikutusvaltaisesta henkilöstä, jota intuitiivisesti pidämme vastuullisena teoistaan. Tämän vuoksi FitzPatrick esittääkin oman ehtonsa sille, milloin tietämättömyyttä voidaan pitää syyllisenä ja näin ollen tietämätöntäkin toimijaa joissain tapauksissa vastuullisena omista teoistaan.

3.3 Syyllinen tietämättömyys ja episteemiset paheet

Vaikka toimijat eivät aina ole vastuussa omasta tietämättömydestään, FitzPatrick katsoo, että toimijan sortumattomuus akrasiaan ei ole riittävä ehto sille, että toimijaa voidaan pitää syyttömänä omaan normatiiviseen tietämättömyyteensä (FitzPatrick 2008, 601–602). Akrasia ei siis ole välttämätön ehto syylliselle tietämättömyydelle, vaan syyllisen tietämättömyyden ehdot voivat täytyä myös ilman akrasiaa. Näin on FitzPatrickin mukaan silloin, kun toimijan tietämättömyys johtuu hänen vapaaehtoisesti harjoittamistaan episteemisistä paheista (FitzPatrick 2008, 605). FitzPatrick vastustaa täten Rosenin argumentin kohtia 3 ja 4.

FitzPatrickin lähtökohtana on, että arvioitaessa tietämättömyyden syyllisyyttä tulisi pohtia sitä, millaisia tekoja toimijan olisi voinut mielekkäästi odottaa tehneen, jotta tämä olisi menneisyydessä välttänyt tai oikaissut oman tietämättömyytensä (FitzPatrick 2008, 603). Toimijaan kohdistetut mielekkäät odotukset (*reasonable expectations*) asettavat siis eräänlaisen standardin sille, miten toimijan olisi pitänyt toimia. Mikäli toimija täyttää häneen kohdistetut mielekkäät odotukset, mutta tekee silti tietämättömyyttään väärin, ei häntä tule pitää syyllisenä. Tällaisessa tilanteessa toimijan olisi tietämättömyytensä korjatakseen pitänyt tehdä jotakin, mihin hänellä ei ollut perusteltua mahdollisuutta.

Esimerkiksi Potterin tapauksessa tulisi siis tarkastella sitä, mitä tekoja Potterilta olisi ollut mielekkästä odottaa, jotta hän ei olisi ollut tietämätön moraalisisesta oikeasta ja väärästä. Jos Potter on onnistunut täyttämään nämä mielekkäät odotukset, on hän syytön tietämättömyyteensä, mutta jos hän on tehnyt vähemmän kuin häneltä olisi mielekkäästi voitu odottaa, on hän syyllinen omaan tietämättömyyteensä. Rosenin näkemyksen mukaan Potter on syytön, sillä hän on onnistunut täyttämään ainoan akrasiaehdon vaatiman mielekkään odotuksen eli hän on normatiiviseen tietämättömyyteensä johtaneessa tapahtumien ketjussa jättänyt tekemättä kaikin puolin tiedostetun päätöksen olla välittämättä omasta tietämättömyydestään.

FitzPatrick katsoo, että Potteriin kohdistuvat mielekkäät odotukset ovat Rosenin näkemystä laajempia. Huolimatta heikosta moraalikasvatuksestaan Potter on saanut hyvän yleissivistävän

koulutuksen ja joutunut kohtaamaan runsaasti erilaisia normatiivisia näkemyksiä elämänsä varrella. Hänellä on siis ollut mahdollisuuksia omaksua muitakin kuin kasvatuksessaan saamiaan arvoja. Potter on kuitenkin itsetyytyväisyyttään ja ylimielisyyttään jättänyt huomiotta nämä kilpailevat näkökannat pitäen niitä naiiveina ja typerinä sekä leimannut ne sosialistisiksi ja liberaaleiksi. Potter on tehnyt näin koko elämänsä ja vanhetessaan tullut koko ajan varmemmaksi siitä, että hänen omat arvonsa ovat oikeat pahentaen näin koko ajan omaa normatiivista tietämättömyyttään. (FitzPatrick 2008, 604–605.) Intuitiivisesti vaikuttaa siltä, että vaikka Potter on tehnyt Rosenin mielestä kaiken mitä häneltä voi mielekkäästi odottaa, on myös perusteltua odottaa häneltä jotain enemmän ja näin ollen on myös perusteltua pitää häntä syyllisenä omaan tietämättömyyteensä.

FitzPatrickin mukaan intuitio Potterin syyllisyydestä perustuu kolmeen tekijään:

1. Potterin omat kyvyt tai sosiaalinen ympäristö ovat sellaiset, että ne eivät estä laajempaa moraalista pohdiskelua ja tiedon hankintaa tai tee niistä kohtuuttoman hankalia.
2. Potterin epäonnistuminen moraalisisessa pohdiskelussa ja tiedon hankinnassa johtuu siitä, että hän on vapaaehtoisesti harjoittanut muiden muassa sellaisia episteemisiä paheita kuten liiallista itsevarmuutta, ylimielisyyttä, laiskuutta, dogmatismia, epäutelaisuutta ja itsetyytyväisyyttä.
3. On siis mielekäästä odottaa, että hän olisi välttänyt tietämättömyytensä kieltäytymällä harjoittamasta paheistaan ja käyttämällä hyödyksi hänen kohdalleen osuvat mahdollisuudet oikaista moraalisia näkemyksiään. (FitzPatrick 2008, 605.)

Rosenin käsityksen mukaan paheet ja niiden harjoittaminen sellaisenaan eivät kuitenkaan riitä tekemään tietämättömyydestä syyllistä, vaan tulisi tarkastella sitä, ovatko paheet itsessään syyllisiä. Jos paheet johtuvat aiemmasta tietämättömyydestä, eivät ne Rosenin mukaan voi olla syyllisiä ja täten myöskään paheiden aiheuttama tietämättömyys ei ole syyllistä. FitzPatrick katsoo, että paheiden alkuperällä on merkitystä, mutta meidän ei tule seurata tietämättömyyteen johtaneiden tekojen ketjua loputtomiin, sillä kuten Potterin tapauksessa akraattista tietämättömyyteen johtavaa tekoa ei tästä ketjusta välttämättä löydy. Sen sijaan meidän tulee vain tarkastella sitä, toteuttaako Potter paheistaan sellaisissa tilanteissa, joissa hänen olisi mielekkäästi voitu odottaa tietäneen, että hänen tulisi harjoittaa moraalista pohdiskelua ja tietojen hankintaa, hänen omat kykynsä ja sosiaalinen ympäristönsä huomioon ottaen. (FitzPatrick 2008, 606.)

Potter on urallaan pystynyt tekemään syvällisesti harkittuja taloudellisia päätöksiä, jotka ovat johtaneet taloudelliseen menestykseen. Tätä voi pitää todisteena siitä, että hän kykenee pohdiskeluun ja tietojen hankintaan ei-moraalisten kysymysten saralla. Koska Potterilla ylipäänsä on kyky pohdiskeluun ja tietojen hankintaan, voidaan mielekkäästi olettaa, että hän käyttäisi tätä kykyään myös normatiivisen tietämättömyytensä korjaamiseen. (FitzPatrick 2008, 607.) Potterin menestyksestä voidaan päätellä myös, että hän on pystynyt välttämään paheidensa harjoittamista urallaan eikä ole sortunut esimerkiksi tavoittelemaan taloudellisia pikavoittoja, vaan on pystynyt kasvattamaan omaisuuttaan pitkäjänteisesti. Potterilla on siis itsekuria sekä kyky pohdiskeluun ja tietojen hankintaan. Toisin sanoen hänellä on kyvyt, joiden perusteella voidaan mielekkäästi odottaa, että hän olisi voinut välttää myös episteemisten paheidensa harjoittamisesta johtuvan tietämättömyyden.

Jotkin tekijät Potterin ympäristössä ovat tietenkin voineet vaikuttaa siihen, millaiseen moraalitietoon hänellä on ollut mahdollisuus päästä käsiksi. Jos hän on esimerkiksi viettänyt kaikki päivänsä ”Röyhkeiden kapitalistien klubilla”, jonka jäsenet jakavat hänen moraaliuskomuksensa ja taloudelliset tavoitteensa, on mahdollista, että hänellä ei ole ollut mahdollisuutta uudesta moraalikäsitteistään. Moraalista tietämättömyyttä aiheuttava valinta viettää päiviä klubilla on kuitenkin ollut Potterin oma päätös, ja voimme mielekkäästi odottaa, että hänen olisi pitänyt tietää, että hänen ei tule viettää kaikkea aikaansa klubilla. Potter kuitenkin elää ja toimii aktiivisesti modernissa yhteiskunnassa, joten hän on varmasti joskus kohdannut ihmisiä ja mielipiteitä, jotka edustavat muita moraalisia kantoja ja intressejä kuin hänen omansa. Lisäksi Potter on todistetusti harkintakykyinen, joten hänen voidaan olettaa ymmärtäneen, että normatiivista käsitystään muodostaessaan näihin muihin kantoihin ja ihmisiin tutustuminen olisi ollut tärkeää. (FitzPatrick 2008, 606–607.)

FitzPatrick katsoo, että Potterin tapaus osoittaa, että toisin kuin Rosenin syyllisyyskäsitteiden mukaan, meidän ei tarvitse löytää tietämättömyydestä tehtyyn väärään tekoon johtaneissa tekojen ketjussa toimijan tekemää akraattista tekoa. Näin on silloin, kun vastuu tekoon johtaneesta tietämättömyydestä johtuu aiemmasta teosta, joka tehdään harjoittaen episteemistä paheutta. Episteemisen paheen harjoittaminen voi siis tuottaa alkuperäisen vastuun, vaikka toimija itse ei tiedä, että paheen harjoittaminen on väärin ja toimii näin ollen normatiivisesta tietämättömyydestä. (FitzPatrick 2008, 608–609.) FitzPatrick katsoo siis, että Rosenin argumentin kohdat 3 ja 4 kumoutuvat ja siten kumoutuu myös Rosenin skeptinen johtopäätös.

FitzPatrick muotoilee Rosenin akrasiaehtoä vähemmän vaativan ehdon syylliselle tietämättömyydelle:

”Tietämättömyys, oli se sitten faktuaalista tai normatiivista, on syyllistä, jos toimijan olisi mielekkäästi voitu odottaa oikaisseen sen omat kykynsä ja sosiaaliset olosuhteet huomioon ottaen, mutta hän ei tätä tee akrasian vuoksi tai siksi, että harjoittaa sellaisia syyllisiä, muttei akraattisia, paheita kuten liiallista itsevarmuutta, ylimielisyyttä, ylenkatseisuutta, laiskuutta, dogmatismia, epätelialaisuutta, omahyväisyyttä, halveksintaa ja niin edelleen” (FitzPatrick 2008, 609).

4 Onko mielekkäästi odottaa, että vastustaisimme episteemisiä paheitamme?

Artikkelissaan “Culpable Ignorance and Moral Responsibility: A Reply to FitzPatrick” (2009) Levy puolustaa Rosenin akrasiaehtoä. Levy katsoo, että FitzPatrickin episteemisiin paheisiin nojautuva näkemys syyllisestä tietämättömyydestä on virheellinen, sillä lopulta ei ole mielekkäästi odottaa, että toimija voisi toimia vastoin episteemisiä paheitaan. Levy ei enää ota varsinaisesti kantaa Rosenin skeptiseen argumenttiin, vaan keskittyy ainoastaan puolustamaan Rosenin käsitystä syyllisestä tietämättömyydestä eli argumentin kohtaa 4.

4.1 Episteemisten paheiden ongelma

Levy on lähtökohtaisesti samaa mieltä FitzPatrickin kanssa siitä, että syyllistä tietämättömyyttä tarkastellessa meidän tulee keskittyä toimijaa kohtaan asetettuihin mielekkäisiin odotuksiin. On siis tarkasteltava sitä, mitä olisimme mielekkäästi voineet odottaa toimijan tehneen, jotta tämä olisi välttynyt omalta tietämättömyydeltään. Levy kuitenkin katsoo, että FitzPatrickin tapaan tulkitta mielekkäitä odotuksia on epäreilu episteemisiin paheisiin syyllistyvää toimijaa kohtaan. (Levy 2009, 732.)

FitzPatrickin esittämä ajatuskoe herra Potterista kuvaa tilanteen, jossa FitzPatrickin mukaan, toimija on syyllinen, vaikka hänen normatiivinen tietämättömyytensä ei johdu akraattisesta teosta. Levy tulkitsee, että Potterin syyllisyys normatiiviseen tietämättömyyteensä perustuu FitzPatrickin mukaan kahteen ehtoon. Ensiksi Potterilla on ollut mahdollisuus hankkia tietoa normatiivisen tietämättömyytensä korjaamiseksi ja toiseksi hänellä on ollut kapasiteetti näiden

tietojen hankkimiseen. Koska Potter ei mahdollisuuksista ja kapasiteetistaan huolimatta ole korjannut normatiivista tietämättömyyttään on hän ollut episteemisesti paheellinen ja sen vuoksi syyllinen omaan tietämättömyyteensä. (Levy 2009, 732.) FitzPatrickille Potterin tietämättömyyden syyllisen luonteen perusteluksi riittää siis, että tämän tietämättömyys johtuu episteemisiin paheisiin sortumisesta.

Levy hyväksyy, että Potterin käyttäytymistä voidaan sanoa episteemisiin paheisiin sortumiseksi (Levy 2009, 733). Episteemisiin paheisiin sortumista ei kuitenkaan välttämättä tule pitää syyllisenä toimintana ja siten niistä johtuvaa tietämättömyyttäkään ei välttämättä tule pitää syyllisenä. Kun hyväksytään kanta, jonka mukaan tietämättömyys on syyllistä silloin, kun toimijan olisi mielekkäästi voinut odottaa tehneen jotakin välttääkseen tietämättömyytensä, on tietämättömyyden syyllisyyden episteemisten paheidenkin tapauksessa perustuttava siihen, voimmeko mielekkäästi odottaa toimijan toimineen vastoin episteemisiä paheitaan.

FitzPatrick on sitoutunut kantaan, jonka mukaan syyllisyyden syntymistä tulee tarkastella nimenomaan toimijalle asetettujen mielekkäiden odotusten kautta. Kun mielekkäät odotukset yhdistetään vastuun johdettavuuteen, seuraa, että mielekkäitä odotuksia on tarkasteltava siinä teossa, jossa syyllisyys alun perin syntyy. Potterin tapauksessa tämä tarkoittaa tekoa tai omissiota, jonka hän paheellisuudessaan tekee, kun hän päättää jättää hänelle epämieluisat moraaliset näkemykset huomiotta. Kuten todettu FitzPatrickin kannan mukaan Potterin tietämättömyys on syyllistä. FitzPatrickin mukaan on siis mielekäästä odottaa, että Potter ei sorru episteemisiin paheisiin. FitzPatrick ei kuitenkaan tyhjentävästi perustele, miten Potter olisi voinut vastustaa kiusausta ja olla noudattamatta paheitaan.

FitzPatrick osoittaa kyllä, että jossain mielessä Potterilla on kapasiteetti ja mahdollisuuksia välttää tietämättömyytensä, mutta hän ei perustele sitä, miten Potter ylipäänsä olisi voinut hyödyntää kapasiteettinsa ja mahdollisuutensa. Yksi tulkinta Potterin kyvyttömyydestä toimia kapasiteettinsa mukaisesti perustuu ajatukseen heikkotahtoisuudesta. Kapasiteettinsa hyödyntääkseen Potterin olisi siis vain pitänyt olla vahvatahtoisempi ja olla antamatta periksi paheilleen. Tämä tulkinta johtaa kuitenkin lopulta siihen, että Potterin syyllisyys pohjautuu akrasiaan. Kuvitellaan, että Potter olisi paheisiin sortuessaan ollut tietoinen harkinnan ja vastakkaisten normatiivisten käsitysten tärkeydestä eli hän olisi tiennyt, että tutustuminen laajasti erilaisiin näkemyksiin on oikein ja niiden täysi sivuuttaminen on väärin. Tästä huolimatta Potter olisi esimerkiksi laiskuuttaan jättänyt väliin vasemmistoliberaaleihin talouskäsityksiin tutustumisen, koska siitä olisi ollut liikaa vaivaa. Potter olisi siis tahdonheikkouttaan valinnut väärän, mutta

itselleen helpoimman vaihtoehdon, koska oikea toiminta olisi vaatinut vaivaa ja itsekuria. Kun kyse on vain tällaisesta tahdonheikkoudesta paheiden edessä, Potter on siis selvästi tehnyt tiedostetun ja tarkoitetun valinnan vastoin parasta moraalista arviotaan. Toisin sanoen hän on sortunut akraattiseen tekoon ja on siksi syyllinen tietämättömyyteensä.

FitzPatrickin käsityksen mukaan episteemisten paheiden rikkomisen ei kuitenkaan tarvitse perustua akrasiaan tuottaakseen syyllistä tietämättömyyttä, vaan episteemisten paheiden noudattaminen itsessään on riittävä syy pitää tietämättömyyttä syyllisenä. Näin siinäkin tapauksessa, että paheet olisivat niin perustavasti sisäistettyjä, että Potter ei varsinaisesti ajattele toimivansa väärin. Vaikka Potter ei siis paheeseen sortumisen hetkellä näkisi varsinaista syytä tutustua vasemmistoliberaaleihin talouskäsityksiin, eikä täten toimi akraattisesti, hän on syyllinen tietämättömyyteensä. FitzPatrickin syyllisen tietämättömyyden kannan mukaan ei ole siis välttämättöntä, että toimija tietää toimivansa väärin, vaan voimme mielekkäästi odottaa, että toimija vastustaa episteemisiä paheitaan riippumatta siitä, tietääkö toimija paheiden noudattamisen olevan väärin. FitzPatrickin näkemyksestä herää ainakin yksi kysymys. Jos Potter ei edes tiedä paheiden noudattamisen olevan väärin, niin onko todellakin mielekästä odottaa Potterin vastustavan paheitaan ja korjaavan tietämättömyyttään?

4.2 Toiminnan perusteiden internalismi ja eksternalismi

Levy katsoo, että Potterin kaltaisilla toimijoilla ei ole rationaalista mahdollisuutta välttää sortumista episteemisiin paheisiinsa (Levy 2009, 734). Näin ollen emme myöskään voi mielekkäästi odottaa toimijan rationaalisesti korjaavan normatiivista tietämättömyyttään, mikäli tietämättömyys johtuu ainoastaan episteemisiin paheisiin sortumisesta. Siispä FitzPatrickin kanta, jossa toimijan episteemisiin paheisiin sortuminen riittää syyllisen tietämättömyyden perusteeksi, vaikuttaa olevan toimijan kannalta epäreilu.

Levyn mukaan moraalisten normien voidaan katsoa sitovan kaikkia rationaalisia toimijoita riippumatta siitä, onko heillä mahdollisuus toimia niiden mukaan. Pelkkä toimijan rationaalisuus ei kuitenkaan riitä siihen, että tätä voitaisiin pitää syyllisenä johonkin tiettyyn tekoon. Toimijan syyllisyys tiettyyn tekoon edellyttää toimijan yleisen rationaalisuuden lisäksi sitä, että voimme mielekkäästi odottaa toimijan noudattavan kyseisen teon kannalta relevantteja moraalisia normeja tekoa tehdessään. Se, mitä normeja voimme mielekkäästi odottaa toimijan noudattavan, taas riippuu toimijan kapasiteetista toimia erilaisten normien mukaan. Levy katsoo, että toimijalla on kapasiteetti noudattaa jotakin normia vain silloin, kun toimija voi noudattaa kyseistä

normia nimenomaan rationaalisen päätöksenteon seurauksena eikä ainoastaan sattumanvaraisesti. (Levy 2009, 735.) Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että syyllisyys voi seurata vain sellaisista teoista, jotka rationaalinen toimija olisi rationaalisen päättelyn avulla voinut välttää. Jos rationaalinen toimija ei voi päätyä moraalisesti oikeaan ratkaisuun rationaalisen päätöksenteon perusteella, on hänen kapasiteettinsa toimia moraalisesti rajoittunut ja näin ollen ei ole mielekäästä odottaakaan hänen toimivan moraalisesti oikein. Tähän perustuen Levy esittää, että Potterilla ei ole mahdollisuutta rationaalisesti valita korjaavansa omaa tietämättömyyttään ja näin ollen tietämättömyyden korjaamista ei häneltä voi mielekkäästi odottaa (Levy 2009, 735).

Kun tarkastellaan toimijan kapasiteettia tehdä rationaalisia valintoja, voidaan toiminnan perusteita ymmärtää joko eksternalistisesti tai internalistisesti. Levyn mukaan ero näiden kahden käsityksen välillä on se, että eksternalistisen kannan mukaan tarkastelemme sitä, mitä toimijan on syytä tehdä ja internalistisen kannan mukaan taas keskitymme siihen, mitä toimijan on rationaalista tehdä (Levy 2009, 735). Eksternalistisessa mielessä perusteltu teko on siis sellainen, jonka syyt ovat toimijan omasta tarkastelusta riippumattomia ja mahdollisesti toimijan tietoisuuden saavuttamattomia. Internalistisesti perusteltu teko taas on sellainen, jonka toimija voi perustella rationaalisen päättelyn avulla tietämistään tai oikeaksi uskomistaan premisseistä. Internalistisen käsityksen mukaan toimijan on siis perusteltua tehdä X, jos hän todella uskoo, että X tuottaa sellaisia asioita, jotka edistävät hänen päämääriään (Levy 2009, 735). Toimija toimii siis internalistisessa mielessä rationaalisesti silloin, kun hän perustelee toimintansa järjeä käyttäen omien uskomustensa ja odotustensa pohjalta riippumatta siitä, vastaavatko toimijan uskomukset ja odotukset todellisuutta. Levyn kanta, että Potterilla ei ole rationaalista kapasiteettia ja näin ollen reilua mahdollisuutta korjata virheellisiä normatiivisia käsityksiään, perustuu käsitykseen, että moraalisen toimijuuden ja vastuun kannalta relevantteja ovat vain toiminnan internalistiset perusteet.

Levy katsoo, että kun Potterin toimintaa tulkitaan internalismin valossa, on selvää, että hän ei ole voinut korjata omia moraalisia käsityksiään, vaikka muihin käsityksiin tutustuminen olisi periaatteessa ollut hänelle mahdollista. Potter on saattanut lukea esimerkiksi taloustieteilijä Paul Krugmanin pääkirjoituksia New York Timesista. Potter on ymmärtänyt, että muilla ihmisillä on erilaisia moraalisia kantoja, mutta hän katsoo, että vaikkapa juuri Krugmanin kannat ovat ”vasemmistolaisista nillitystä” (Levy 2009, 736). Omasta näkökulmastaan Potter on siis ollut huollellinen kilpailevien moraalisten kantojen tarkastelussa ja todennut ne hölynpölyksi tai muuten vain vääriksi. Potter ei milloinkaan muodosta uskomusta, että kilpailevat moraaliset

näkökulmat olisivat hänen toimintansa kannalta relevantteja ja että hänen tulisi ottaa ne vakavasti. Siispä rationaalisen toimijana Potterilla ei ole mitään syytä toimia tällaisten epärelevanttien moraalisten kantojen mukaan. Jos Potter toimisi omata näkökulmastaan hölynpölynä pitämänsä kannan mukaisesti, voisi Potteria pitää epärationaalisenä tai sitten Potter toimisi tarkoituksellisesti vastoin moraalikäsitteisiään eli hänen toimintansa olisi akraattista. Näin ollen ei ole siis syytä mielekkäästi odottaa, että Potter toimisi toisin, sillä hänellä ei ole rationaalista kapasiteettia toimia vastoin omia ennakkoluuloisia uskomuksiaan ja parantaa omia normatiivisia uskomuksiaan. Ja koska emme mielekkäästi voi odottaa Potterin parantavan moraalista ymmärrystään, emme myöskään voi pitää häntä oikeutetusti syyllisenä.

Vaikka Potterin toiminta ulkoa tarkasteltuna saattaa vaikuttaa huonosti perustellulta, ja sitä ehkä eksternalistisessa mielessä onkin, edustaa hänen päätöksentekonsa hyvinkin tyypillistä inhimillistä rationaalisuutta. Levyn mukaan tätä näkemystä tukee kaksi seikkaa. Ensiksi toimijan omien moraalinäkemysten haastaminen ja kilpaileviin käsityksiin tutustuminen ei itsessään ole syy muuttaa omia käsityksiä. Ihmisen moraalikäsitteisiä haastetaan jatkuvasti arjessa ja isoin osa kilpailevista näkemyksistä jätetään omaan arvoonsa. Esimerkiksi iso osa ihmisistä hylkää erilaiset rasistiset uskomukset välittömästi pohtimatta, voisivatko ne olla perusteltuja. Samoin myös Potter voi todeta, että vasemmistolaiset taloustieteelliset käsitykset ovat väärin niin tökeröllä tavalla, että niiden perusteisiin ei ole syytä tutustua. Toiseksi toimija arvioi moraalisia tosiasioita aina omasta näkökulmastaan ja pyrkii sovittamaan uusia moraalisia tosiasioita osaksi omaa moraalista kokonaiskäsitteistään. Uusille moraalille tosiasioille annetaan arvoa sen mukaan, millainen toimijan moraalikäsitteisyys on jo alkujaan. Niinpä kilpailevat käsitykset saattavat näyttää Potterista vain kateellisten valitukselta. (Levy 2009, 738.)

4.3 Miksi internalismi?

Peruste sille, että syyllisyydestä puhuttaessa rationaalisuutta tulisi tarkastella internalistisesti perustuu FitzPatrickinkin esittämään ajatukseen toimijaan kohdistuvista mielekkäistä odotuksista. Kun mietitään, mitä tekoja voimme mielekkäästi odottaa toimijan tekevän, jotta tämä välttäisi tietämättömyytensä, olisi epärealistista odottaa, että toimija tekisi jotain mihin hänellä ei ole kapasiteettia. Toimijan kapasiteetti rationaaliseen toimintaan riippuu kuitenkin juuri toimijan omista sisäisistä aktuaalisista mielentiloista ja päättelykyvystä. Levyn mukaan: ”Se mitä voimme rationaalisesti tehdä, on se mitä voimme tehdä järkeilemällä” (Levy 2009, 739). Jos toimijalla ei ole mielessään pääsyä niihin eksternalistisessa mielessä oikeisiin tavoitteisiin,

joihin hänen toimintansa tulisi suuntautua, ei toimija voi rationaalisesti tehdä tekoja näiden tavoitteiden saavuttamiseksi (Levy 2009, 739).

Meidän tulisi siis pitää toimijaa syyllisenä vain silloin, kun tämä voi välttää väärän toiminnan sisäisen järkeilynsä avulla ja järkeilyn avulla pääsemme käsiksi vain internalistisiin toiminnan perusteisiin. Ei ole mielekäästä odottaa, että toimijan tulisi toimia vastoin omaa järkeilyään ja internalistisia perusteitaan, koska toimija voisi tällöin päätyä oikeaan tekoon vain tuurin tai epärationaalisen järkeilyn tuloksena. Niissä tapauksissa, joissa mahdollisuus toimia oikein perustuu sattumaan tai epärationaaliseen päätöksentekoon, on oikein toimimisen mahdollisuus riippumatonta toimijan omista kapasiteeteista. Näissä tapauksissa toimijalla ei siis varsinaisesti ole kyseisen teon kohdalla kapasiteettia toimia toisin, eikä siten ole myöskään mielekäästä odottaa hänen toimivan toisin. Näin ollen näissä tapauksissa ei myöskään ole perusteltua langettaa syyllisyyttä toimijalle.

Toisin sanoen on siis hyväksyttävä, että toimijan päätöksentekoon kohdistettuja odotuksia tarkastellaan internalistisesta näkökulmasta. Muuten moraalinen toimijuus, vastuu ja syyllisyys eivät perustuisi toimijan kapasiteettiin – eli tässä tapauksessa toimijan omaan rationaalisuuteen ja itsekontrolliin – vaan joihinkin muihin tekijöihin. Levyn mukaan iso osa filosofisesta keskustelusta liittyen vastuun tietoehtoon ja syylliseen tietämättömyyteen, FitzPatrickin kanta mukaan lukien, perustuu ajatukseen, että juuri toimijan omat kapasiteetit ovat määrääviä sille, mitä tekoja voimme pitää syyllisinä (Levy 2009, 740).

Koska toimijan syyllisyys perustuu hänen kapasiteettiinsa toimia rationaalisesti ja koska olisi epärealistista pitää toimijaa syyllisenä sellaisiin tekoihin, joita hän ei voisi tämän kapasiteettiinsa avulla välttää, ei FitzPatrickin kanta syyllisestä tietämättömyydestä voi olla oikeassa. Jos syyllinen tietämättömyys perustuisi toimijan episteemiseen päteellisuuteen, tarkoittaisi tämä, että toimija olisi syyllinen sellaiseen tietämättömyyteen, jonka välttämiseen hänellä ei ole kapasiteettia. Eihän toimija rationaalisesti voi päättää korjata tietämättömyyttä, jota hän ei tunnista tietämättömyydeksi ja jonka korjaamiseen hän ei siksi näe mitään perustetta. Episteemisiin päteisiin vetoavassa käsityksessä syyllisestä tietämättömyydestä toimijaan kohdistettu mielekkäiden odotusten vaatimus ei siis toteudu tai sitä tarkastellaan toimijan kannalta epärealistisesti. Näin ollen Rosenin kanta akraattisesta teosta syyllisyyden ehtona – eli hänen vastuuskeptisen argumenttinsa kohta 4 – pitää puolensa FitzPatrickin kantaa vastaan.

5 Riittävä peruste toimia toisin syyllisen tietämättömyyden ehtona

Levy vetoaa vastineessaan FitzPatrickille siihen, että jos syyllisyyden pohjana pidetään periaatetta toimijaan kohdistetuista mielekkäistä odotuksista, on syyllisyyttä pohdittaessa tarkasteltava toimijan päätöksentekoa toimijan omasta järkeilystä käsin. Tämä tarkoittaa sitoutumista internalistiseen tulkintaan toiminnan perusteista. Levy kuitenkin vaikuttaa ottavan annettuna hyvin kapean käsityksen internalismista, mistä seuraa, että vain akraattisten tekojen kohdalla toimija olisi voinut rationaalisesti välttää väärän päätöksen tekemisen. Tätä Levyn käsitystä vastaan Robichaud argumentoi artikkelissaan ”On Culpable Ignorance and Akrasia” (2014). Robichaud katsoo, että toimijalla on rationaalinen kapasiteetti toimia toisin huomattavasti useammin kuin mitä Levy väittää. Lisäksi Robichaud katsoo, että Levyn käsitys internalistisesta rationaliteetista on niin tiukkarajainen, että se sulkee ulos syyllisen tietämättömyyden tapauksia, joissa olisimme voineet mielekkäästi odottaa toimijan korjaavan tietämättömyyttään, vaikka tämä ei toimikaan akraattisesti. Argumentillaan Robichaud pyrkii osoittamaan, että Rosenin argumentin kohta 4 eli akrasiaehto ei pidä paikkansa. Syyllisyys ei aina seuraa akraattisesta teosta.

5.1 Toiminnan riittävät ja määräävät perusteet

Robichaudin käsitys siitä, että toimijan rationaalinen kapasiteetti on laaja-alaisempi kuin Levy väittää, perustuu internalististen toiminnan perusteiden kahtiajakoon: toiminnan riittäviin perusteisiin (*sufficient reasons*) ja määrääviin perusteisiin (*decisive reasons*) (Robichaud 2014, 142). Useimmissa valintatilanteissa toimijalle voi olla perusteltua toimia useilla eri tavoilla. Riittävät muttei määräävät perusteet ovat sellaisia, joita toimija pitää rationaalisina perusteina tietylle toiminnalle, mutta jotka eivät saa toimijaa toimimaan niiden mukaisesti. Riittäviä ja määrääviä perusteita puolestaan on sellaiset perusteet, jotka näyttäytyvät toimijalle rationaalisina ja jotka myös aikaansaavat toimijan toiminnan. Robichaud käyttää tästä erottelusta esimerkkinä tupakoitsijan toimintaa. Tupakoitsijalla on monia riittäviä ja rationaalisia syitä, kuten terveydelliset ja taloudelliset, lakata polttamasta tupakkaa. Kuitenkin samaan aikaan tupakoitsijalla voi olla rationaalisia ja vähemmän rationaalisia määrääviä perusteita, joiden vuoksi hän jatkaa tupakoimista. Tupakoitsijalla on siis samanaikaisesti riittäviä perusteita lopettaa tupakointi ja riittäviä sekä määrääviä perusteita jatkaa tupakointia. Riittävien muttei määräävien

perusteiden vuoksi tupakoinnin lopettaminen olisi rationaalinen päätös siinä, missä sen jatkaminenkin. (Robichaud 2014, 142–143.)

Jos riittävät ja määräävät perusteet erotteleva tulkinta internalistisista toiminnan perusteista pitää paikkansa voi toimijalla olla valintatilanteessa samanaikaisesti rationaaliset perusteet toimia kahdella tai useammalla tavalla. Tämä haastaa akrasian välttämättömyyden tietämättömän syyllisyyden ehtona. Voimme hyväksyä Levyn vaatimuksen siitä, että toimijalla on oltava rationaalinen kapasiteetti toimia toisin, jotta voimme mielekkäästi odottaa hänen toimivan toisin. Toiminnan perusteiden erottelu riittäviin ja määrääviin perusteisiin kuitenkin laajentaa niiden valintavaihtoehtojen määrää, jotka voidaan lukea toimijan rationaalisen toiminnan piiriin.

Robichaudin mukaan akrasiaehto uhkaa erityisesti tapaukset, joissa toimijalla on riittävät muttei määräävät perusteet parantaa tietämättömyyttään sekä yhtä lailla riittävät muttei määräävät perusteet olla tekemättä mitään episteemisen asemansa parantamiseksi. Esimerkkinä tällaisesta tapauksesta on tavallinen autonkuljettaja, joka on velvollinen tarkistamaan autonsa jarruvalojen toiminnan. Periaatteessa jarruvalojen tulisi toimia aina ja näin ollen kuljettaja on velvollinen aina ennen ajoon lähtöä olemaan tietoinen siitä, toimivatko valot vai eivät. Käytännössä autonkuljettaja voi ajatella, että olisi hyvä ottaa tavaksi tarkistaa valojen toiminta aina ennen lähtöä, mutta toisaalta kuljettaja voi samanaikaisesti uskoa, että näin ei ole pakko tehdä ja vain satunnainen tarkistaminen riittää. Kuljettajalla on siis riittävät perusteet joko tarkistaa tai jättää tarkistamatta valojen toiminta jokaisella ajokerralla. Robichaudin mukaan olisi outoa väittää, että sellaisella kuljettajalla, jolla on internalistiset perusteet – vaikkakin vain riittävät muttei määräävät – tarkistaa jarruvalojensa toiminta, ei olisi rationaalista kapasiteettia tarkistaa ajovalojensa toimintaa. Kuljettajalla on Robichaudin mukaan mahdollisuus päätellä riittävästä perusteista se, mitä hän on velvollinen tilanteessa tekemään. (Robichaud 2014, 143.)

Autonkuljettajan tapauksessa mikään ei siis estä kuljettajaa pääsemästä järkeilemällä lopputulokseen, jossa hän olisi valinnut tarkistavansa valojen toiminnan. Näin ollen voidaan siis ajatella, että kuljettaja olisi rationaalisesti voinut valita tarkistavansa jarruvalojen toiminnan, vaikka hän lopulta – yhtä lailla rationaalisesti – valitsee jättävänsä tarkistamisen välistä. Kuten edellisessä luvussa todettiin, Levyn kanta on, että toimijaan kohdistettuja mielekkäitä odotuksia tulee tulkita siten, että toimija on syyllinen tietämättömyyteensä vain silloin, kun toimijalla on kapasiteetti rationaalisesti korjata tietämättömyytensä. Jos siis autonkuljettajalla on riittävät syyt tarkistaa jarruvalojen toiminta ja jarruvalojen toiminnan tarkastaminen on kuljettajan episteeminen velvollisuus, niin näyttää siltä, että kuljettajalla on rationaalinen kapasiteetti toimia

häneen kohdistuvan episteemisen velvollisuuden mukaisesti. Näin ollen voimme myös mielekkäästi odottaa, että kuljettaja toimii näin, eikä kuljettaja voi vedota tietämättömyyteen, mikäli poliisi pysäyttää hänet toimimattomien jarruvalojen vuoksi.

On siis perusteltua todeta, että autonkuljettaja on mielekkäiden odotusten vaatimuksen perusteella syyllinen tietämättömyyteensä jarruvalojen toimimattomuudesta. Samanaikaisesti voidaan myös todeta, että kuljettaja ei toiminut akraattisesti, sillä hän toimi parhaimman – joskin väärän – uskomuksensa, että valojen tarkistaminen silloin tällöin riittää, mukaan. Autonkuljettajan tapaus näyttää siis osoittavan, että akraattinen toiminta ei olekaan syyllisen tietämättömyyden edellytys.

Robichaud esittää myös toisen esimerkin. Tämä esimerkki on suurempi vastine Levyn tulkitintaan FitzPatrickin esittämästä Potter-tapauksesta. Kuvitellaan, että on hyvin Potterin kaltainen henkilö Topper. Topper omistaa yrityksen ja on taipuvainen episteemisiin paheisiin. Liiketoimissaan hän on valinnut, ettei tutustu omien normatiivisten käsitystensä kanssa kilpaileviin näkemyksiin ja on siksi ollut tietämätön omien liiketoimiensa röyhkeydestä. Topperin moraaliymmärryksen kehittymisen aikaan hänellä on kuitenkin ollut useita tilanteita, joissa hän on uskonut, että hänellä on riittäviä muttei määrääviä perusteita moraaliseen itsetutkiskeluun. Topperin perusteet itsetutkiskella liiketoimintamoraaliaan ovat valintatilanteissa vaikuttaneet hänelle yhtä vahvoilta kuin perusteet olla itsetutkiskelematta. Koska Topper uskoi, että hänellä on riittävät muttei määräävät syyt moraaliseen itsetutkiskeluun, voidaan sanoa, että hänellä oli siihen internalistiset perusteet ja näin ollen myös rationaalinen kapasiteetti valita moraalinen itsetutkiskelu. Näin ollen ei ole myöskään epäilemättä todeta, että voimme mielekkäästi odottaa Topperilta itsetutkiskelua. (Robichaud 2014, 144.)

Topper voidaan ymmärtää alatapauksena Potterista. Levyn kannan mukaan Potter on joko syytön tietämättömyyteensä, koska hänellä ei ole rationaalista mahdollisuutta korjata tietämättömyyttään, tai sitten syyllinen tietämättömyyteensä akraattisen valinnan vuoksi. Topperin tapaus kuitenkin nostaa näiden kahden vaihtoehdon rinnalle kolmannen luokan tapauksia. On siis olemassa joukko Potterin kaltaisia tapauksia, joissa järkeenkäyvästi voidaan todeta, että toimijalla on ollut rationaalinen kapasiteetti toimia korjatakseen tietämättömyytensä, mutta tämä on valinnut toisin. Samalla valinta ei kuitenkaan ole ollut akraattinen, sillä toimija ei ole ajatellut, että tietämättömyyden korjaaminen on ollut velvollisuus pakottavassa mielessä. Toimija ei siis ole tehnyt tiedostaen ja tarkoituksellisesti vastoin parasta moraalista arviotaan.

Robichaudin mukaan yllä olevat esimerkit osoittavat, että syyllisen tietämättömyyden ei tarvitse olla johdettavissa akraattiseen tietämättömyyden korjaamatta jättämiseen. Hän toteaa, että Levyn internalistiseen rationaalisuuden tulkintaan perustuva kanta osoittaa vain, että syylliseen tietämättömyyteen johtavassa toimintaketjussa on oltava uskomus, että relevantin episteemisen velvollisuuden täyttämistä tukee riittävät muttei määräävät perusteet. (Robichaud 2014 145.) Tällaisessa tapauksessa toimija ei ole toiminut vastoin järkeilemällä tekemäänsä parasta arviota eli toiminut akraattisesti, vaikka olisikin rationaalisesti voinut valita korjaavansa tietämättömyytensä.

Robichaud katsoo, että hänen johtopäätöksensä perusteella syyllinen tietämättömyys on huomattavasti yleisempää kuin jos hyväksyisimme akrasiaehdon. Iso osa ihmisistä ymmärtää, että meillä on velvollisuus pohtia, harkita ja yrittää ymmärtää kaikenlaisia tärkeitä asioita, vaikka joskus meillä voi olla myös perusteet olla pohtimatta joitain asioita. Kuitenkin se, että ymmärrämme episteemisen velvollisuutemme harkita tärkeitä asioita, tekee harkitsemisesta meille toimintavaihtoehdon, joka on rationaalinen ja internalistisessa mielessä perusteltu. Näin ollen on myös mielekästä odottaa, että sitoudumme tähän episteemiseen velvollisuuteemme. (Robichaud 2014, 145.)

5.2 Internalismin monta tulkintaa

Levyn käsitys internalistisista toiminnan perusteista ja toimijan rationaalisesta kapasiteetista on se, että toiminnan rationaaliset perusteet ovat sellaisia perusteita, jotka voimme järjellämme johtaa uskomuksistamme (Levy 2009, 739). Rationaalinen toiminta on siis sellaista, jonka perusteet ovat seurausta järkeilystä. Robichaudin mukaan Levyn näkemys rationaalisista toiminnan perusteista ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Lisäksi Levyn rationaalisen kapasiteetin käsitukseen perustuva johtopäätös, että syyllisyys edellyttää akrasiaa, implikoi niin tiukkarajaisen internalismin tulkinnan, että sitä ei voi pitää hyväksyttävänä. (Robichaud 2014, 145.)

Robichaud katsoo siis, että Levyn käsitys internalistisista toiminnan perusteista on epätarkka ja siksi monitulkintainen. Tämä monitulkintaisuus juontuu epätarkkuudesta kahden järkeilyn ulottuvuuden suhteen. Ensiksi epäselvyyttä aiheuttaa se, että toimintaa ohjaavat uskomukset voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia. Levyn käsitys rationaalisesta toiminnasta voidaan Robichaudin mukaan tulkita joko niin, että ”toiminta ϕ voi olla toimijalle rationaalista ajanhetkellä t , kun toimija ajanhetkellä t tiedostaen uskoo, että hänen tulisi ϕ ” tai niin, että ”toiminta ϕ voi

olla toimijalle rationaalista ajanhetkellä t , kun toimija ajanhetkellä t tiedostamattaan uskoo, että hänen tulisi φ ". (Robichaud 2014, 146.)

Toiseksi epätarkkuus Levyn rationaalisuuskäsityksessä koskee sitä, miten suoraan tai välittömästi toimijan uskomukset toimivat toiminnan perusteina. Kun uskomukset perustelevat toiminnan suoraan, voidaan sanoa, että ” φ on toimijalle suoraan rationaalista, kun toimija uskoo, että hänen tulisi φ ”. Perusteet ovat epäsuorat taas silloin, kun voidaan sanoa, että ” φ on toimijalle epäsuorasti rationaalista, kun hänellä on uskomuksia, joiden sisällöstä voidaan johtaa, että hänen tulisi φ , mutta hän ei usko, että hänen tulisi φ .” Epäsuorat toiminnan perusteet ovat siis sellaisia uskomuksia, joista järkeilemällä voidaan johtaa uskomuksia, jotka voivat toimia toiminnan suorina perusteina. (Robichaud 2014, 146.)

Robichaudin mukaan näistä toiminnan perusteiden ulottuvuuksista voidaan muodostaa neljä erilaista tulkintaa internalismista eli siitä, miten toimijan uskomukset voivat rationaalisesti toimia toiminnan perusteina:

1. Tiedostettu ja suora: Toimija voi rationaalisesti φ , jos hän tiedostaen uskoo, että hänen tulisi φ .
2. Tiedostamaton ja suora: Toimija voi rationaalisesti φ , jos hän tiedostamattaan uskoo, että hänen tulisi φ .
3. Tiedostettu ja epäsuora: Toimija voi rationaalisesti φ , jos hänellä on tiedostettuja uskomuksia, joiden sisällöstä on johdettavissa, että hänen tulisi φ , mutta samalla hän ei usko tiedostaen tai muuten, että hänen tulisi φ .
4. Tiedostamaton ja epäsuora: Toimija voi rationaalisesti φ , jos hänellä on tiedostamattomia uskomuksia, joiden sisällöstä on johdettavissa, että hänen tulisi φ , mutta samalla hän ei usko tiedostaen tai muuten, että hänen tulisi φ . (Robichaud 2014, 146.)

Robichaud katsoo, että kaikissa neljässä tapauksessa toimijalla on mahdollisuus rationaalisesti perustella toiminta φ . Epäsuorien uskomusten tapauksessa toimija voi käyttää järkeään ja pohtia uskomuksiaan ja näin ymmärtää, että hänen tulisi tehdä φ . Tiedostamattomien uskomusten tapauksessa toimija puolestaan voi pohtia ja itsetutkiskella niin, että tiedostamattomista uskomuksista tulee tiedostettuja. (Robichaud 2014, 147.)

Robichaudin mukaan kaikki neljä rationaalisen toiminnan tulkintaa ovat uhka akrasiaehtoon perustuvalla syylliselle tietämättömyydelle. Tarkastellaan ensiksi epäsuorien uskomusten tapauksia eli tiedostettu ja epäsuora sekä tiedostamaton ja epäsuora -tulkintoja. Kuvitellaan, että

toimijalla on uskomuksia, joista hän voisi johtaa, että hänen tulisi ϕ ja että hänellä on velvollisuus ϕ . Pohdinnalla ja järkevällä päättelyllä hän voisi siis saavuttaa uskomuksen, että hänellä on peruste ϕ . Toimija ei kuitenkaan jostain syystä satu suorittamaan tätä pohdintaa, eikä näin ollen usko että hänen tulisi ϕ . Näin toimiessaan toimija ei ole toiminut akraattisesti, sillä hän ei ole toiminut tarkoituksellisesti vastoin uskomustaan siitä, miten hänen tulisi toimia. Toimija ei kuitenkaan ole myöskään syytön, sillä hänellä on ollut rationaalinen kapasiteetti toimia toisin ja näin ollen hänen olisi voinut mielekkäästi myös odottaa toimineen toisin. (Robichaud 2014, 147.)

Arkisena esimerkkinä tästä on tilanne, jossa vanhempi on palkkaamassa uutta lastenhoitajaa. Vanhemmalla voi olla uskomuksia, joista voi johtaa, että lastenhoitajan suositukset tulisi tarkistaa. Hän voi esimerkiksi uskoa, että lastenhoitajan tulee olla luotettava, suositukset kertovat luotettavuudesta ja että joku voisi huijata esittämällä hakemuksessaan tekaistuja suosittelijoita. Hänellä on siis epäsuorien uskomusten kautta rationaalinen kapasiteetti päättää tarkistaa suositukset. Vanhempi ei kuitenkaan esimerkiksi kiireen vuoksi satu suorittamaan pohdintaa, joka yhdistäisi hänen uskomuksensa ja näin ollen hän ei tarkista lastenhoitajan suosituksia. On mielekästä odottaa, että vanhempi tarkastaisi suositukset, sillä hänellä on tähän rationaalinen kapasiteetti. Hän on siis syyllinen tietämättömyyteensä lastenhoitajan todellisesta työkokemuksesta. Kuitenkaan vanhempi ei sortunut akrasiaan, sillä hänellä ei ollut uskomusta, että hänellä olisi ollut velvollisuus tarkistaa suositukset, eikä hän näin ollen voinut myöskään tietäen ja tarkoituksellisesti rikkoa tätä velvollisuuttaan.

Jos rationaaliin toiminnan perusteisiin tulkitaan sisältyvän epäsuorien uskomusten tapaukset, ei akrasia ole välttämätöntä syylliselle tietämättömyydelle. Akrasiaehtoon sitoutuvan Levyn on siis tulkittava rationaalisuus kapeammin – siten että rationaalista toimintaa on vain sellainen, jonka tietoiset tai tiedostamattomat uskomukset suoraan perustelevat.

Robichaud katsoo, että myös suoriin uskomuksiin perustuvat tulkinnat rationaalisesta toiminnasta ovat ongelmallisia. Ensiksi hän tarkastelee tiedostamaton ja suora -tulkintaa internalismista. Tällaisessa tapauksessa toimija tiedostamattaan uskoo, että hänen tulisi ϕ . Toimija voi esimerkiksi itsetutkiskelun avulla tulla tietoiseksi siitä, että hänen tulisi ϕ ja näin ollen voidaan sanoa, että hän voi rationaalisesti päätyä ϕ . Voi myös sanoa, että jos toimija ei ϕ , hän toimii akraattisesti, sillä hänellä todella on uskomus, että hänen tulisi ϕ . Jos tiedostamaton ja suora uskomus on rationaalinen peruste toiminnalle, on mielekästä odottaa, että vanhempi tarkistaa lastenhoitajan suositukset. Tästä seuraa, että vanhemman tietämättömyys on syyllistä. Samalla

vanhempi toimii vastoin uskomustaan siitä, miten hänen tulisi toimia, ja tekee näin ollen akraattisen teon, vaikkei akrasia välttämättä olekaan tiedostettua. (Robichaud 2014, 148.)

Näennäisesti vaikuttaa siltä, että tiedostamaton ja suora -tulkinta voisi sopia Levyn käsitykseen syyllisestä tietämättömyydestä, sillä toimijan akraattisuus ja syyllisyys vaikuttavat korreloivan. On kuitenkin kyseenalaista, voiko toimija todella olla syyllinen, jos hänellä on vain tiedostamattomia uskomuksia siitä, miten hänen tulisi toimia. Jos suositukset tarkistamatta jätännyt vanhempi ei tiedosta, että hänellä on uskomus, että hänen tulisi tarkistaa suositukset, ei hän ole voinut ottaa tätä uskomusta perusteeksi päätöksenteossaan. Erityisesti jos hänellä ei ole ollut tiedostettua uskomusta, että hänellä saattaisi olla jokin uskomus siitä, miten suositusten kanssa tulee toimia, ei hänellä ole ollut itselleen ilmenevää syytä edes pohdiskella ja koittaa tunnistaa tiedostamatonta uskomustaan. Robichaud, kuten myös Levy, katsookin, että tällaisessa tilanteessa toimija voisi päätyä noudattamaan velvollisuuksiaan vain toimijuutensa häiriön kautta (Levy 2009, 739; Robichaud 2014, 149). Jotta toimija voisi toimia velvollisuuksiensa mukaan, olisi hänen siis oltava esimerkiksi epärationaalinen tai päädyttävä velvoittavan uskomuksensa pariin sattuman seurauksena.

Tiedostamaton ja suora -tulkinta pystyy siis jossain mielessä yhdistämään akrasiaehdon ja rationaaliseen kapasiteettiin perustuvan syyllisyyden, mutta tämä rationaalinen kapasiteetti ei vastaa sitä, mitä toimijalta voidaan mielekkäästi odottaa. Näennäisistä internalistisista perusteista huolimatta toimijalla ei näytä olevan omiin uskomuksiinsa ja järkeilyynsä perustuvaa kapasiteettia valita noudattavansa velvollisuuksiaan. Näin ollen ei ole myöskään mielekäästä odottaa toimijan noudattavan näitä tiedostamattomia velvollisuuksiaan. Täten toimijaa ei tule pitää syyllisenä. Levyn ja muiden akrasiaehtoon sitoutuvien on siis tulkittava internalismia niin, että tiedostamattomat ja suorat uskomukset eivät voi toimia rationaalisen toiminnan perusteina. Levyn on siis akrasiaehto puolustaessaan sitouduttava tiedostettu ja suora -tulkintaan.

Tiedostettuihin ja suoriin uskomuksiin rajoittuvan rationaalisuuskäsityksen mukaisesti toimijalla on rationaalinen kapasiteetti päätyä arvioimaan uskomuksiaan vain, jos hän itse uskoo tiedostaen, että hänen tulisi tehdä niin. Tällaisella toimijalla on omasta näkökulmastaan selvät perusteet tutkiskella uskomuksiaan, eikä hän voi vedota esimerkiksi unohdukseen tai siihen, että oikeaa toimintaa perustelevat uskomukset eivät olleet juuri sillä hetkellä tietoisuuden tavoitettavissa. On myös selvää, että oikein toimiminen ei tällaisen toimijan tapauksessa vaadi sattumaa tai häiriötä tämän toimijuudessa. Kun tällainen toimija päättää olla tutkiskelematta omia uskomuksiaan, niin hänen toimintansa on selvästi akraattista. (Robichaud 2014, 150.)

Vaikka tiedostettuihin ja suoriin uskomuksiin rajattu tulkinta internalismista sopiikin Levyn käsitykseen syyllisestä tietämättömyydestä, on se Robichaudin mukaan kuitenkin itsessään akrasiaehdon pitävyyden kannalta ongelmallinen. Tämä tulkinta on nimittäin niin tiukka, että se rajaa ulkopuolelle sellaisia tapauksia, joissa voimme mielekkäästi odottaa toimijalta tiettyä toimintaa, vaikka toiminta ei perustuisikaan tiedostettuihin ja suoriin uskomuksiin. Esimerkiksi on mielekästä odottaa, että autonkuljettaja kaistaa vaihtaessaan varmistaa sivupeiliin katsomalla ja päättään kääntämällä, että viereisellä kaistalla ei ole muita autoja. Kuljettajan voidaan mielekkäästi odottaa tekevän näin riippumatta siitä, onko hänellä kaistanvaihdon hetkellä mielessään tiedostettu uskomus, että näin tulee tehdä. Jos internalismia tulkitaan vain tiedostettuihin ja suoriin uskomuksiin rajattuna, sellaisilla kuljettajilla, jotka eivät kaistaa vaihtaessaan tiedostaen usko, että viereiselle kaistalle tulee vilkaista, ei ole internalistista perustetta näin myöskään tehdä. Näin ollen ei olisi myöskään mielekästä odottaa kuljettajan tarkistavan viereistä kaistaa. Tästä seuraa, että tällaiset kuskit eivät myöskään ole moraalisisessa vastuussa, jos jättävät tarkistuksen tekemättä ja kolaroivat viereisellä kaistalla olevan auton kanssa, koska eivät olleet nähneet sitä. (Robichaud 2014, 150.)

Tiedostettu ja suora -tulkinta on Robichaudin mukaan ongelmallinen myös sellaisissa tilanteissa, joissa toimija automaattisesti täyttää velvollisuutensa. Esimerkiksi vanhemmalla, joka osaa automaattisesti täyttää lapsensa tarpeet, ei ole tiedostettua ja suoraa uskomusta, että hänen tulisi tehdä niin. Vanhemmalla ei siis ole internalistisia perusteita lapsensa hoitoon eikä siis myöskään rationaalista kapasiteettia toimia niin. Näin ollen häneltä ei ole mielekästä myöskään odottaa lapsen hoitamista. Niinpä olisi outoa pitää lastenhoitovelvollisuuden täyttävän vanhemman toimintaa kiitettävänä. (Robichaud 2014, 150.)

Robichaudin mukaan toimijoilla on tekoja tehdessään hyvin harvoin tiedostettuja ja suoraa uskomuksia moraalisisista velvollisuuksistaan. Näin ollen suoriin ja tiedostettuihin uskomuksiin rajoittuvan internalismin tiukimman tulkinnan mukaan toimijoilla on myös hyvin harvoin kapasiteetti toimia rationaalisesti ja siten vain harvoin on mielekästä odottaa, että toimijat toimisivat niin kuin heidän tulisi toimia. Toimijat olisivat siis hyvin harvoin moraalisisessa vastuussa teoistaan. (Robichaud 2014, 150.)

Robichaudin analyysi osoittaa, että akrasiaehtoon sitoutuvat joutuvat hiljaisesti sitoutumaan hyvin tiukkaan käsitykseen internalistisista toiminnan perusteista, mistä seuraa, että toimijat vain hyvin harvoin ovat syyllisiä tietämättömyyteensä ja tietämättömyydestä seuranneisiin moraalisiin rikkomuksiinsa. Robichaud tuntuu näkevän tämän ongelmana ja olettaa, että tämä on

jotain, mihin akrasiaehdon kannattajat eivät olisi valmiita sitoutumaan. Tämä on sinänsä mielenkiintoista, sillä jo lähtökohtaisesti Rosenin ja Levyn edustama kanta on sidoksissa käsitykseen, että syyllinen tietämättömyys ja moraalinen vastuu ovat harvinaisempia kuin yleisesti ajatellaan. Tässä mielessä Robichaudin analyysi ei toimi tehokkaana vastineena syyllisen tietämättömyyden akrasiaehdolle.

Kuitenkin katson, että Robichaudin analyysi on siinä mielessä vakuuttava, että se tarkoittaa akrasiaavaatimukseen sitoutumisen ehtoja. Jos akrasiaehtoon sitoutuneet ovat jo valmiiksi hyväksyneet moraalisen vastuun harvinaisuuden, niin nyt he joutuvat sitoutumaan myös hyvin rajattuun käsitykseen toimijan rationaalista kapasiteetista. Tämä käsitys ei ole rajattu vain käsitteellisessä mielessä vaan se on hyvin rajaava myös reaalissa tapauksissa. Robichaudin analyysi osoittaa siis, että akrasiaehdon kannattajat joutuvat sitoutumaan siihen, että sekä moraalinen vastuu että rationaalisesti perusteltu toiminta ovat molemmat harvinaisia ilmiöitä oikeassa elämässä. Tämän hyväksyminen ei välttämättä ole niin itsestään selvää kuin vain moraalisen vastuun harvinaisuuden hyväksyminen.

6 Riittävätkö vain riittävät perusteet?

Kuten Robichaud osoittaa, internalistisia toiminnan perusteita ja toimijan rationaalista kapasiteettia voidaan tulkita monin tavoin. Yhtäältä toimijan rationaaliset vaihtoehdot eivät tosiasiallisesti vaikuta olevan niin rajatut kuin mitä Levy väittää. Toisaalta vaikuttaa olevan järkeenkäyviä tilanteita, joissa toimijalta voidaan mielekkäästi odottaa velvollisuuksien noudattamista, vaikka toimijalla ei olisikaan rationaalista kapasiteettia Levyn edellyttämällä tavalla. Artikkelissaan ”Culpable Ignorance: A Reply to Robichaud” (2016) Levy tarkoittaa käsitystään rationaalista kapasiteetista ja puolustaa Rosenin argumentin kohtaa 4 eli akrasiaavaatimusta syyllisen tietämättömyyden ehtona.

6.1 Vain riittävät perusteet eivät riitä

Levy katsoo, kuten Robichaudkin, että toimijat voivat kohdata valintatilanteita, joissa heillä on riittävät muttei määräävät perusteet toimia kahdella tai useammalla tavalla. Esimerkiksi ravintolassa alkupaloja valitessaan ruokailijalla voi olla riittävät perusteet valita useampi kuin vain yksi tietty alkupala ja samalla määräävä peruste olla valitsematta useampaa kuin yhden alkupalan. Ruokailija voi järkeilemällä perustella yhtä hyvin joko salaatin tai alkukeiton tilaamisen.

Samankaltaisia valintatilanteita voi tulla toimijalle eteen myös, kun kyseessä on valinta hänen omien tietojensa kartuttamisesta. Toimija voi lukea hänelle suositellun uuden tieteellisen artikkelin, joka on ristiriitainen hänen aiempien uskomustensa kanssa, tai toimija voi ajatella, että lukemiseen menevän ajan voisi käyttää paremminkin. Toimijalla on siis riittävät muttei määräävät perusteet kartuttaa tietämystään. (Levy 2016, 265–266.)

Kuvatuissa tapauksissa toimija ei Levyn, kuten ei Robichaudinkaan mukaan, toimi akraattisesti (Levy 2016, 265). Toimija ei näet toimi vastoin käsitystään siitä, miten hänen tulisi toimia. Toimija itse kokee valitsevansa yhden tasapuolisen hyvistä vaihtoehdoista. Toimija ei siis toimi parasta rationaalisesti perusteltua käsitystään vastaan. Robichaudin kannan mukaan tällaisissa tilanteissa toimijalla voidaan nähdä olevan kapasiteetti toimia kummalla tavalla tahansa. Onhan toimijalla perusteet kumpaankin valintaan. Koska toimijalla on Robichaudin kannan mukaan kapasiteetti tehdä kumpi valinta tahansa, voimme mielekkäästi myös odottaa toimijalta kumpaa valintaa tahansa. Näin ollen toimija, joka jättää lukematta uuden tieteellisen artikkelin on syyllinen tietämättömyyteensä artikkelin sisällöstä riippumatta teon epäakraattisuudesta.

Levy kuitenkin katsoo, että toimijalla ei järkeilemällä saavutetuista perusteista huolimatta ole kapasiteettia tehdä kumpaa tahansa valintaa. Kapasiteetin (tai kyvyn) käsitettä voidaan tulkita monella tavalla. Jos jollakulla on esimerkiksi kyky soittaa pianoa, tämä voi tarkoittaa, että toimijalla on taito soittaa pianoa. Toisaalta pelkkä soittotaito ei riitä siihen, että soittaja voisi aktualisoida taitonsa ja soittaa pianoa, vaan tähän tarvitaan myös soiva piano. Levyn mukaan kapasiteetin käsite tulee mielekkäiden odotusten yhteydessä ymmärtää niin, että toimijalla on oltava kyky sekä mahdollisuus tarkoituksellisesti toimia omien järjellä perusteltujen päätöstensä mukaisesti. (Levy 2016, 266.)

Levyn mukaan toimijan on mielekästä odottaa toimivan toisin vain silloin, kun toimija voi rationaalisesti päätyä toimimaan toisin. Kuitenkin vaikuttaa siltä, että tilanteissa, joissa kaikki vaihtoehdot ovat vain riittävästi muttei määräävästi perusteltuja, toimija voi päätyä valintaansa vain sattumanvaraisesti tai toimijuutensa häiriön seurauksena. (Levy 2016, 266.) Toimija ei voi tehdä valintaa järjellä vaan, erilaiset pienet sattumanvaraiset toimijan ulkoiset ja sisäiset tekijät vaikuttavat siihen, minkä valinnan toimija tekee. Valintaan voi vaikuttaa esimerkiksi äkillinen aivotapahtuma tai järjestys, jossa toimija saa tiedon eri vaihtoehdoista. Näissä tapauksissa valinnan takana ei lopulta ole toimijan internalistinen peruste. (Levy 2016, 267.)

Tilanteessa, jossa toimijalla on kaksi riittävästi perusteltua yhtä hyvää toimintavaihtoehtoa, toimijalla ei siis ole internalistisia perusteita valita yhtä toisen sijaan. Toimija ei voi rationaalisesti valita kahden rationaalisesti yhtä hyvin perustellun vaihtoehdon välillä. Toimija voi valita toisen vaihtoehdon ja itse valittu toiminta on tällöin myös rationaalisesti perusteltua, mutta toimija ei kuitenkaan voi tehdä järjellä valintaa näiden kahden toiminnan väliltä. Toimijan on siis sattumanvaraisesti valittava toinen vaihtoehdoista tai keksittävä jokin ei-rationaalinen peruste valinnalleen. Tällaisessa tapauksessa toimijalla ei siis näytä olevan mahdollisuutta rationaalisella päättelyllään päästä oikeaan lopputulokseen. Toisin sanoen toimijalla ei näytä jossain mielessä olevan kapasiteettia tehdä rationaalista valintaa.

Levyn mukaan vain silloin, kun toimijalla on määräävä syy toimia tietyllä tavalla, toimijan päätöksenteko on suojassa sattumanvaraisilta tekijöiltä. Mitä määräävämmät internalistiset perusteet ovat, sitä pienempi on sattuman merkitys. Ei ole mielekästä odottaa toimijalta sellaista toimintaa, johon hän voi päätyä vain sattumanvaraisesti. Näin ollen tapauksissa, joissa eri toimintavaihtoehtoilta on vain riittäviä perusteita, toimijaa ei tule pitää syyllisenä toimintaansa, jos hän sattumalta päätyy väärän valintaan. (Levy 2016, 267.)

Robichaudin tulkinnan mukaan tapaukset, joissa toimijalla on vain riittäviä muttei määrääviä perusteita toiminnalleen, ovat esimerkkejä tilanteista, joissa toimija ei toimi akraattisesti, mutta on syyllinen toimintaansa. Levy sen sijaan tulkitsee rationaalista kapasiteettia toimijaan kohdistettujen mielekkäiden odotusten valossa. Hänen tulkintansa mukaan toimijalla ei Robichaudin esittämässä tapauksissa ole kapasiteettia toimia toisin. Siispä toimijaa ei tule myöskään pitää syyllisenä. Näin ollen Robichaudin vastine Levylle ei tältä osin ole pätevä ja vaatimus akraasiasta säilyttää asemansa syyllisyyden ja syyllisen tietämättömyyden ehtona.

6.2 Internalismin tulkinnoista

Levy katsoo, että Robichaud on oikeassa todetessaan, että epäsuoriin uskomuksiin perustuvat tulkinnat toiminnan perusteista eivät sovi yhteen akraasiaehdon kanssa. Levy kuitenkin toteaa myös, että Robichaud on väärässä katsoessaan, että toimijan kapasiteetti toimia rationaalisesti voisi perustua epäsuoriin uskomuksiin. Levyn mukaan toimijalla ei ole kapasiteettia toimia toisin, jos hänellä ei ole mielessään uskomusta siitä, miten hänen tulisi toimia. Toimijan toiminta ei näissä tapauksissa ole tarkoituksellista vaan tahatonta ja siksi hän ei ole myöskään syyllinen. (Levy 2016, 269.)

Levy toteaa olevansa yhtä mieltä Robichaudin kanssa myös siitä, että akrsiavaatimus syyllisyyden ehtona ei sovi yhteen tiedostamaton ja suora -tulkinnan kanssa. Tämänkin tulkinnan osalta Levyn käsitys eroaa Robichaudin näkemyksestä toimijan kapasiteetin suhteen. Levy katsoo, toisin kuin Robichaud, että toimijan kapasiteetti toimia siten kuin hänen tulisi toimia, ei voi perustua tiedostamattomiin uskomuksiin. Levyn mukaan toimijalla ei voi katsoa olevan rationaalista kapasiteettia sellaiseen toimintaan, johon hän voi ryhtyä vain sattumanvaraisten tekijöiden tai toimijuutensa häiriön seurauksena. (Levy 2016, 269.)

Jäljelle jää siis tiedostettu ja suora -tulkinta. Levy katsoo, että toimijan kapasiteetti korjata oma tietämättömyytensä vaatii suoran ja tiedostetun uskomuksen siitä, miten tulee toimia. Tämä käsitys toimijan rationaalista kapasiteetista yhdistää akrsiavaatimusta ja mielekkäät odotukset siten, että syyllinen tietämättömyys on aina seurausta akraattisesta toiminnasta. Levy, toisin kuin Robichaud, ei kuitenkaan näe, että tämä johtaisi syyllisen tietämättömyyden ja moraalisen vastuun epäintuitiiviselta vaikuttavaan harvinaisuuteen. (Levy 2016, 269.)

Robichaudin mukaan tiedostettu ja suora -tulkinta sulkee moraalisen vastuun ulkopuolelle tapaukset, joissa toimijat tyypillisesti suorittavat velvollisuuksiaan enemmän tai vähemmän automaattisesti. Yhtenä esimerkkinä tällaisesta tapauksesta hän esittää autonkuljettajan, jonka vastuulla on tarkistaa, että viereinen kaista on tyhjä riippumatta siitä, onko hänellä tiedostettua ja suoraa uskomusta, että hänen tulee näin tehdä. Toisena esimerkkinä hän esittää vanhemman, joka täyttää automaattisesti velvollisuutensa hoitaa lastaan. (Robichaud 2014, 150.)

Levy katsoo, että tällaiset tapaukset eivät jää tiedostettu ja suora -tulkinnassa syyllisen tietämättömyyden ulkopuolelle. Nämä tapaukset saadaan moraalisen vastuun piiriin, kun niihin sovelletaan käsitystä johdetusta vastuusta. (Levy 2016, 269.) Kun kuljettaja, jättää katsomatta peiliin tai kurkistamatta olkansa yli kaistanvaihdon yhteydessä, hän ei ole suoraan vastuussa mahdollisesti aiheuttamastaan kolarista, mikäli hänellä ei ole suoraa ja tiedostettua uskomusta, että hänen tulee tarkistaa viereisen kaistan tyhjyys. Kuitenkaan kuljettaja ei voi välttää syyllisyyttä, vaikka hänellä ei olisikaan ollut tiedostettua ja suoraa uskomusta. Syyllisyyden alkuperä vain on kauempana siinä tapahtumien ketjussa, joka johtaa huolimattomuuteen. Kuljettajan syyllisyys on perua siitä, että tämä ei ole harjaannuttanut itseänsä tapaan katsoa peiliin ja kääntää päätään aina kaistanvaihdon yhteydessä, vaikka hänellä on ollut tiedostettu ja suora uskomus, että autonkuljettajalla tulee olla tällainen tapa. Samoin myös lastaan hoitavan vanhemman toiminta voi olla moraalisesti kiitettävää, jos vanhempi on harjaannuttanut itsensä automaattisesti vastaamaan lapsensa tarpeisiin.

Robichaud on siis sinänsä oikeassa, että akrasiaehdon kanssa yhteensopivan tiedostettu ja suora -tulkinnan hyväksymisestä seuraa, että sellaiset tapahtumat, joissa vastuu alun perin syntyy ovat harvinaisempia kuin intuitiivisesti ajattelemme. Vastuun johdettavuuden vuoksi moraalinen vastuu ei kuitenkaan ole niin harvinaista kuin hän esittää. Jakamalla vastuu suoraan ja johdettuun vastuuseen voidaan nähdä, että Robichaudin esimerkit eivät osoita tiedostettu ja suora -tulkinnan johtavan moraalisen vastuun epäintuitiiviseen harvinaisuuteen.

7 Lopuksi

Tutkielmassa esittelemäni kannat jakavat joitakin vastuuta ja moraalista toimintaa koskevia käsityksiä ja lähtökohtia. Nämä yhdistävät tekijät luovat kontekstin, jossa juuri tätä keskustelua on voitu käydä. Yhtenä yhdistävänä tekijänä on ainakin osittainen sitoutuminen Rosenin esittämään vastuukäsitykseen, jossa vastuulla ja syyllisyydellä on vahva yhteys. Toinen merkittävä yhdistävä tekijä on sitoutuminen mielekkäiden odotusten periaatteeseen. Kaikissa esittelemissäni argumenteissa etsitään ja perustellaan rajoja, joiden sisällä toimijan voidaan mielekkäästi odottaa välttävän väärät teot. Mielekkäät odotukset asettavat eräänlaisen standardin, johon tässä työssä esiteltyt syyllisen tietämättömyyden ehdot tukeutuvat.

Rosenin esittämä ja Levyn puolustama kanta, jossa syyllinen tietämättömyys edellyttää akraattista tekoa, vaikuttaa perustellummalta kuin sen kanssa kilpailevat esittelemäni kannat. Akrasiaehdon myötä syyllinen tietämättömyys voi seurata vain tietoisesta ja järjellä tehdystä päätöksestä. Mikäli pidämme rationaalisuutta ja toisin toimisen mahdollisuutta moraalisen toimijuuden ja vastuun edellytyksenä, akrasiaehtoon perustuva syyllisyys takaa sen, että toimijalla on aina ollut omaan järkeen perustuva mahdollisuus tehdä oikein ja näin välttää syyllisyys. Toimijan ei milloinkaan oleteta sisäsyntyisesti tietävän, mitkä teot ovat oikeita tai väriä. Toimija ei siis voi joutua tilanteeseen, jossa hän on vastuussa vääristä teoista, joille hän ei mahda mitään ja jotka hän olisi saattanut haluta välttää, jos vain olisi tiennyt paremmin.

Tarkasteltaessa FitzPatrickin vastinetta Rosenille on hyvä tehdä se kahdessa osassa. Ensiksi FitzPatrick onnistuu vakuuttavasti kumoamaan Rosenin skeptisismien osoittamalla, että akraattiset teot ovat tunnistettavissa. Akrasian tunnistamisen ainakin omista teoista pitäisi olla melko itsestään selvää kaikille omantunnon omaaville ihmisille. Syyllisyyden ja häpeän tunteet vääräyksiä tehdessä ovat varmasti tuttuja useimmille. Vaikka edelleen voimme olla hieman Rosenin puolella siinä, että toisten tekojen akraattisuudesta voi olla hyvin vaikeaa saada totuudellista

kuvaa, riittää jo se, että pystymme kohtuullisen usein pitämään itseämme oikeutetusti syyllisenä ja joskus ehkä toisiakin, kumoamaan Rosenin skeptisismien. Rosenin vastuuskeptisismi ei siis kokonaisuudessaan ole perusteltu.

Toiseksi syyllisen tietämättömyyden kohdalla FitzPatrick ei pysty tarjoamaan kestävästi vastinetta Rosenille. FitzPatrickin kanta episteemisistä paheista jättää täysin auki kysymyksen siitä, miksi toimija on vastuussa omista paheistaan. Jos episteemiselle paheelle antautuminen riittää syyllisen tietämättömyyden ehdoksi, voi toimija jäädä tilanteeseen, jossa hän voimattomana noudattaa pahettaan ja on syyllinen, vaikka hän ei paheelleen mahtaisi mitään. Yksi perustelu sille, että paheet riittäisivät osoittamaan syyllisen tietämättömyyden, voi syntyä ajatuksesta, että toimija on vastuussa omasta luonteestaan – vastuussa siitä, että ei kultivoi itsessään episteemisiä paheita. Tämä kuitenkin luo uuden kysymyksen siitä, minkä takia toimija on vastuussa omasta luonteestaan. Tähän voisi vastata toteamalla, että toimija on vastuussa luonteestaan koska on tehnyt syyllisiä tekoja, jotka kultivoivat paheita. Ja kun tietämättömyys on vastuusta vapauttava syy, niin näiden syyllisten tekojen on oltava luonteeltaan akraattisia. Toisin sanoen episteemisten paheiden taustalla on toimijan akraattisia valintoja, jotka näkyvät episteemisiin paheisiin taipuvana luonteenä. Voi hyvinkin olla mahdollista, että toimija voisi olla vastuussa luonteestaan myös jostain muusta syystä, mutta tämä vaatisi vastuun käsittämistä tavalla, jossa luovutaan mielekkäiden odotusten periaatteesta. Näin ollen FitzPatrick ei tämän keskustelun lähtökohdista onnistu kumoamaan akrasiaehdot.

Robichaudin toiminnan riittäviin perusteisiin tukeutuva kanta on myös ongelmallinen jos pidetään kiinni mielekkäiden odotusten periaatteesta. Jos toimijalta on mielekästä odottaa vain riittävien perusteiden mukaan toimimista, ollaan tilanteessa, jossa toimijan pitäisi olla epärationaalinen tai onnekas välttääkseen vastuun vääristä teoistaan. Jos moraalisen ja vastuunalaisen toimijuuden olemukseen liittyy rationaalisuus ja kontrolli omasta toiminnasta, on melko epämielikästä väittää, että toimijan tulisi olla vastuussa vääristä teoista, jotka hän olisi voinut välttää vain sattuman tai epärationaalisuuden avulla.

Kun pohditaan vielä tutkielmassa esitettyjä kantoja mielekkäiden odotusten kautta, voidaan havaita jotain mielenkiintoista. Rosenin ja Levyn kannan mukaan on mielekästä odottaa, että toimija toimii oikein vain silloin, kun moraalisesti oikea valinta on toimijan aktuaalisten uskomusten mukaan paras mahdollinen vaihtoehto. FitzPatrickin mukaan toimijalta voidaan odottaa, että hän tarvittaessa vastustaa pahettaan ja toimii oikein. Robichaudin mukaan taas on mielekästä odottaa, että toimija ymmärtäisi oikeiden tekojen painoarvon ja toimisi niiden mukaan

vaikka oikealle valinnalle olisi vain riittävät perusteet ja väärälle vaihtoehdolle olisi määräävät perusteet. Akrasiaehdon kiistäjät pitävät akrasiaehto liian vaativana – vaativana siinä mielessä, että sen täyttyminen on epäintuitiivisen harvinaista. FitzPatrick ja Robichaud eivät kuitenkaan omilla esityksillään pääse vaativuudesta eroon, vaan he vaihtavat vaativuuden toisenlaiseen – vaativuuteen toimijaan kohdistetuissa odotuksissa. Lopulta Sekä FitzPatrickin että Robichaudin kantojen ongelmana on se, että ne eivät osoita, miten toimijalla ikinä olisi voinut olla aito mahdollisuus välttää toimimasta väärin. Mikä olisi se tekijä, joka voisi sysätä toimijan vastustamaan paheitaan tai toimimaan vain riittävien perusteiden mukaan. Vastaukseksi ei voi esittää, että toimijan pitäisi ymmärtää tai tietää paremmin. Tällöin päädytään lopulta vain uudelleen alkuperäiseen kysymykseen siitä, millä perusteella tietämättömyys ei aina vapauta vastuusta.

Lähteet

FitzPatrick, William J. (2008). “Moral Responsibility and Normative Ignorance: Answering a New Skeptical Challenge”, *Ethics* 118(4), 589–613.

Levy, Neil (2009). “Culpable Ignorance and Moral Responsibility: A Reply to FitzPatrick”, *Ethics*, 119(4), 729–741.

Levy, Neil (2016). “Culpable Ignorance: A Reply to Robichaud”, *Journal of Philosophical Research*, 41, 263–271.

Robichaud, Philip (2014). “On Culpable Ignorance and Akrasia”, *Ethics* 125(1), 137–151.

Rosen, Gideon (2004). “Skepticism about Moral Responsibility”, *Philosophical Perspectives* 18, 295–313.